



VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA  
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA VEŘEJNÉ EKONOMIKY

Sociální pomoc ve stavu hmotné nouze v obci  
Social Assistance in Material Need in the Municipality

Student: Eva Janíčková

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Mgr. Hana Fachinelli, Ph.D.

Ostrava 2009

## Zadání bakalářské práce

Student: **Eva Janíčková**  
Studijní program: **B6202 Hospodářská politika a správa**  
Studijní obor: **6202R055 Veřejná ekonomika a správa**  
Specializace: **01 Veřejná ekonomika a správa**  
Téma: **Sociální pomoc ve stavu hmotné nouze v obci**  
**Social Assistance in Material Need in the Municipality**

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
  2. Znak systému pomoci v hmotné nouzi
  3. Analýza pomoci občanům ve stavu hmotné nouze ve vybrané obci
  4. Zhodnocení pomoci poskytované ve stavu hmotné nouze
  5. Závěr
- Seznam použité literatury  
Seznam zkratk  
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce  
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

KREBS, V. A KOL. Sociální politika. Praha: ASPI, a.s., 2007. 504 s. ISBN 978-80-7357-276-1.  
BŘESKÁ, N.; VRÁNOVÁ L. Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro zdravotně postižené osoby k 1.7.2008. Olomouc: ANAG, 2008. 416 s. ISBN 978-80-7263-478-1.  
TRÖSTER, P. A KOL. Právo sociálního zabezpečení. Praha: C.H. BECK, 2008. 406 s. ISBN 978-80-7400-032-4.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Mgr. Hana Fachinelli, Ph.D.**

Datum zadání: 21.11.2008

Datum odevzdání: 30.04.2009



doc. Ing. Petr Tománek, CSc.  
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová  
děkanka fakulty

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Mgr. Hana Fachinelli, Ph.D. a uvedla v seznamu literatury všechny použité literární a odborné zdroje.

V Ostravě dne 7. května 2009

---

vlastnoruční podpis autora

## Obsah

|  |    |
|--|----|
| 1. Úvod.....   | 6  |
| 2. <b>Znaky systému pomoci v hmotné nouzi</b> .....                          | 8  |
| 2.1 Sociální politika.....   | 8  |
| 2.2 Sociální pomoc v hmotné nouzi.....                                       | 11 |
| 2.3 Dávky pomoci v hmotné nouzi.....   | 19 |
| 2.4 Životní a existenční minimum.....  | 24 |
| 2.5 Sociální potřebnost.....   | 25 |
| 3. <b>Analýza pomoci občanům ve stavu hmotné nouze ve vybrané obci</b> ..... | 26 |
| 3.1 Historie města Zábřeh na Moravě.....                                     | 26 |
| 3.2 Analýza roku 2004 – 2006 dle zákona o sociální potřebnosti.....          | 28 |
| 3.3 Analýza roku 2007 – 2008 dle zákona o stavu hmotné nouze.....            | 34 |
| 3.4 Celkové vyhodnocení let 2004 – 2008.....                                 | 38 |
| 4. <b>Zhodnocení pomoci poskytované ve stavu hmotné nouze</b> .....          | 39 |
| 5. <b>Závěr</b> .....  | 43 |
| <b>Seznam použité literatury</b> .....                                       | 45 |
| <b>Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce</b>                        |    |
| <b>Přílohy</b>   |    |

# 1 ÚVOD

Práce je zaměřena na téma vyplácení dávek osobám ve stavu hmotné nouze. Stav hmotné nouze je řešen v rámci sociální pomoci. Sociální pomoc tvoří nedílnou součást celého systému sociálního zabezpečení v České republice a je jedním z nástrojů státní sociální politiky. V tomto systému je poskytována pomoc občanům, jejichž životní potřeby nejsou dostatečně zabezpečeny příjmy z pracovní činnosti, příslušnými dávkami v rámci sociálního pojištění, případně státní sociální podpory nebo jinými příjmy, a dále občanům, kteří potřebují pomoc vzhledem ke svému zdravotnímu stavu nebo věku, k překonání obtížné životní situace nebo nepříznivých životních poměrů.

Téma bakalářské práce je spojeno s aktuální problematikou z toho pohledu, že systém pomoci v hmotné nouzi je v České republice relativně krátkou dobu v platnosti. Předcházející systém vycházející ze zákona o sociální potřebnosti byl dlouhodobě tématem diskuzí, které se zajímaly o nežádoucí jevy, které vyplývaly z jeho uplatnění v praxi. K těmto jevům patřila dlouhodobá pracovní neaktivita jedinců, kteří v tomto ohledu nebyli motivováni zasloužit se o zlepšení svých životních podmínek z důvodu pracovní neaktivity a ekonomické závislosti na pomoci ze strany státu.

Cílem práce je analyzovat počty vyplácených dávek jejich objem a výši v jednotlivých letech 2004 – 2008. Analýza je provedena na vybraném příkladu obce Zábřeh na Moravě, k tomu jsem stanovila dvě dílčí hypotézy; objem dávek vyplácených ve stavu hmotné nouze je nižší, než-li objem dávek vyplácených z titulu sociální potřebnosti a nezaměstnanost je výrazně nižší v souladu se změnou zákona č. 111/2006 Sb.

Práce se skládá celkem z pěti kapitol. Kapitola první je úvod práce, který je zaměřen na představení cíle práce spolu se stručným popisem postupu koncepce práce.

V kapitole druhé je popsán účel, struktura a nástroje sociální pomoci, s podrobnějším zaměřením na popis základních parametrů spojených s hmotnou nouzí a sociální potřebností.

Třetí kapitola práce je analytická část práce; zde je proveden rozbor sociální pomoci ve stavu hmotné nouze ve vybrané obci Zábřeh na Moravě. Předmětem analýzy jsou příjemci dávek i struktura a objem dávek vyplácených v letech 2004 – 2006 na základě zákona č.482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, od roku 2007 na základě zákona č.111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.

Čtvrtá kapitola bude věnována interpretaci výsledků a získaných dat, přičemž budou porovnány výsledky poskytované pomoci dle jednotlivých systémů a je zhodnocen dopad zákona o pomoci ve stavu hmotné nouze z pohledu přínosů i úskalí spojených s jeho realizací.

Závěr práce bude věnován celkovému shrnutí výsledků práce a argumentace ve prospěch závěrů.

Řešení se opírá o informace získané z odborné literatury zaměřené na problematiku sociální politiky, resp. sociální pomoci, o legislativu, která upravuje sociální pomoc ve stavu hmotné nouze a podstatným zdrojem informací o poskytované pomoci v obci byly rovněž statistické informace poskytnuté Městským úřadem Zábřeh na Moravě oddělením dávek hmotné nouze a finančního odboru.

## 2 ZNAKY SYSTÉMU POMOCI V HMOTNÉ NOUZI

### 2.1 Sociální politika

Sociální politika je součástí politiky každého státu. Termín sociální politika je velmi často používaný, ale existuje mnoho definic, jak jej můžeme vysvětlit.

**Pojem „sociální“ je chápán ve třech rovinách a sice:**

- v nejširším slova smyslu – týkající se vztahů mezi lidmi ve společnosti
- v užším slova smyslu – snaha směřující ke zlepšení životních podmínek lidí
- v nejužším slova smyslu – řešení nouzových sociálních situací.

Politiku můžeme obecně vysvětlit jako „specifickou společenskou činnost (projevující se zejména souborem různých opatření), jako konkrétní jednání různých subjektů na různých úrovních (tedy nejen státu), kterými je ovlivňována společenská realita v nejširším slova smyslu.“<sup>1</sup> Pomocí této činnosti jsou dosahovány určité cíle vybírané především na základě vědeckého poznání. Sociální politika zahrnuje politiku sociálního zabezpečení, zdravotní politiku, politiku zaměstnanosti, rodinnou politiku, bytovou politiku a vzdělávací politiku. Dále se snaží ve státě vytvořit vhodné podmínky pro rozvoj občanů pomocí nástrojů a institucí, které musí dodržovat určité základní principy.

**Princip sociální spravedlnosti** je klíčový princip, který považuje spravedlnost jako měřítko mezilidských vztahů za základní mravní i náboženskou hodnotu, za základ právního řádu i veřejných politik. Pomocí principu participace umožňuje podílet se na společenském životě a na tom, co nějakým způsobem ovlivňuje jejich život(zdraví). Člověk přestává být pasivním a sám se stává aktivním subjektem. Předpokladem je informovanost, vzdělanost a uvědomělost svých práv a zodpovědnosti.

Za **nástroje sociální politiky** považujeme ty prostředky, kterými sociální politika dosahuje svých cílů, pomocí nichž dosahuje sledovaného účelu. K těmto prostředkům řadíme právní normy, ekonomické nástroje, sociální dokumenty a instituce, kterými se uskutečňuje služba a politický či fyzický nátlak. Tyto prostředky, díky nimž se realizuje sociální politika, mohou být spojovány do větších celků.

---

<sup>1</sup> Krebs Vojtěch a kolektiv, Sociální politika, ASPI, 2007, str.22



Sociální zabezpečení tvoří těžiště sociální politiky. Je poměrně mladou institucí a začalo se zřizovat až na přelomu 19. až 20. století. Podle Tröstra „zabezpečení občanů v nepříznivých sociálních situacích způsobených sociálními událostmi, jako jsou zejména nemoc, úraz, invalidita, mateřství, stáří a ztráta živitele, je problémem každé společnosti, každá společnost se jím musí zabývat a řešit.“<sup>2</sup> Jak bude k těmto problémům přistupováno záleží na ekonomické možnosti řešení dané společnosti.

Samotná terminologie sociálního zabezpečení nemá dosud definici, která by byla obecně přijata. Termín sociální zabezpečení je nepřesný překlad slov social security, securité sociale, seguridad social či Sozialsicherheit, což v překladu označuje sociální bezpečnost. Je stanoveno, že se jedná o soubor institucí, zařízení a opatření, prostřednictvím kterých se uskutečňuje předcházení, zmírňování a odstraňování následků sociálních událostí. Sociální zabezpečení je vymezováno různým způsobem. Historickými pojmy sociálního zabezpečení byly pojmy *chudinská péče*, *sociální správa* a *sociální péče*.

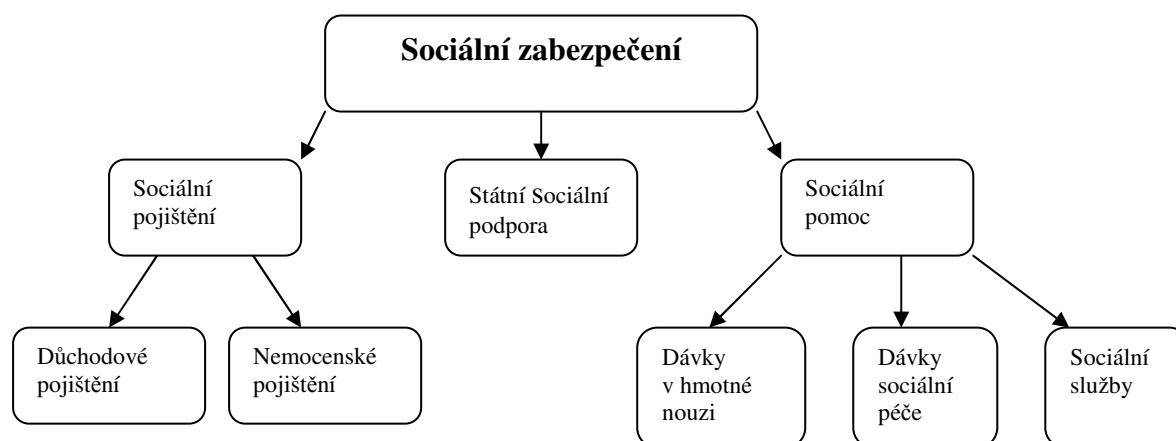
V současné době je **systém sociálního zabezpečení v ČR postaven na třech pilířích** a to následovně:

- **První pilíř tvoří povinné sociální pojištění**, v rámci jehož jsou řešeny takové sociální situace, na které se může občan předem pojistit. K systému sociálního pojištění patří důchodové pojištění a nemocenské pojištění. Sociální pojištění se vztahuje na sociální události, které jsou spojeny se ztrátou zaměstnání. V ČR jsou za tyto sociální události považovány stáří, ztráta živitele a ztráta pracovní schopnosti.
- **Druhý pilíř tvoří státní sociální podpora**. S její pomocí se stát podílí na krytí nákladů na výživu a ostatní základní osobní potřeby dětí a rodin. Státní sociální podpora je určena především rodinám s nezaopatřenými dětmi. Veškeré náklady jsou hrazeny ze státního rozpočtu.
- **Třetí pilíř je tvořen sociální pomocí**. Sociální pomoc je poskytována občanům, kteří se nacházejí ve stavu hmotné nouze, kdy jim tento stav neumožňuje uspokojovat základní potřeby v přiměřeném rozsahu. Sociální pomoc vyjadřuje skutečnost, že se občan ocitl v situaci, ze které se pomocí vlastních sil nedokáže sám zaopatřit, není sociálně pojištěn a nesplnil podmínky vzniku nároku na státní zaopatření

---

<sup>2</sup> Tröster Petr a kol., Právo sociálního zabezpečení, C.H.BECK, 2008, str. 26

Graf 1.1. - Pilíře systému sociálního zabezpečení



Zdroj: Fachinelli H., převzato

Stávající **systém sociální pomoci** tvoří tři části:

- dávky sociální péče
- pomoc v hmotné nouzi
- sociální služby

Pod pojem sociální pomoc, který nahradil původní „sociální péči“, můžeme zahrnout systém pomoci v hmotné nouzi, systém sociálních služeb a systém sociální péče. Systém pomoci v hmotné nouzi upravuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti k 1.1.2007.

Stejně jako u dávek sociální podpory se jedná o jednotnou pomoc v situacích, kdy nestačí pomoc sociálního pojištění a státní sociální podpory a občan nedokáže situaci řešit vlastními silami, dostává se tím to do nepříznivé sociální situace. Příčiny nepříznivé sociální situace jsou u každého člověka rozdílné. Každá nepříznivá situace je jedinečná a proto se k ní musí také náležitě přistupovat.

Pokaždé je třeba zvolit vhodnou kombinaci sociální práce s občanem, poskytnutí sociální služby a v případě nutnosti peněžité dávky. Sociální pomoc se volí po individuálním posouzení situace občana i jeho rodiny tak, aby poskytla účelné řešení. Rozsah sociální pomoci se volí také podle toho, jakou má snahu samotný občan na zlepšení své životní situace.

V souvislosti se sociální pomocí poskytuje stát, obce, dobročinné organizace či nadace dávky a služby sociální péče, mimořádné výhody, pomoc azylových centrech.

Základními **nástroji sociální pomoci** jsou poradenství, sociálně – právní ochrana, sociální prevence, sociální služby a dávky sociální péče.

- **Poradenství** je založeno na poskytnutí pomoci při řešení obtížných sociálních situací občanů. Poradenská činnost je součástí každodenní práce sociálního pracovníka.
- **Sociálně - právní ochrana** je jednou z nejdůležitějších forem sociální pomoci. Poskytuje se nezletilým dětem a občanům, kteří nemají způsobilost k právním úkonům, a občanům, kteří nejsou schopni vlastními silami uplatňovat své oprávněné zájmy a zákonem chráněná práva a tyto zájmy a práva by mohly být ohroženy (např. vymáhání plnění rodičovských povinností)
- **Sociální prevence** si klade za cíl zabránit vzniku příčin negativních společenských jevů, zamezit šíření sociálně patologických jevů (zejména kriminality, toxikomanie, rasizmu, sociálního parazitizmu a násilí) a opětovné sociální začlenění osob, které jsou nositeli sociálně patologického chování.
- **Sociální služby** zajišťují pomoc při péči o vlastní osobu, poskytnutí kontaktu se společenským prostředím, pomoc při ošetřování, pomoc s výchovou, poskytnutí ubytování a stravování

S ohledem na zaměření práce bude v následující kapitole podrobněji popsán účel, nástroje a problematika dávek pomoci v hmotné nouzi.

## 2.2 Sociální pomoc v hmotné nouzi

Termín je nově upraven od března roku 2006 zákonem č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, který nabyl účinnosti dne 1.1.2007. Úprava dávek pomoci v hmotné nouzi nahradila dávky sociální péče náležející dle zákona č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti.

Tento zákon upravuje poskytnutí pomoci osobám s nedostatečnými příjmy. Je jedním z opatření, kterými Česká republika bojuje proti sociálnímu vyloučení.

Vychází z principu, že každá osoba, která pracuje, se musí mít lépe než ta, která nepracuje, popřípadě se práci vyhýbá.

Orgán pomoci v hmotné nouzi posuzuje pro účely hmotné nouze osobu samostatně nebo posuzuje osoby, které se pro uvedený účel posuzují společně. Tyto společně posuzované osoby jsou jasně stanoveny v zákoně o životním a existenčním minimu.

Zákon jednoznačně nevymezuje pojem hmotná nouze. Hmotná nouze je krajní stav, kdy si osoba není schopna zajistit základní životní potřeby a potřebuje pomoc od státu.

Zákon o pomoci v hmotné nouzi stanovuje sedm situací s ohledem na osoby v hmotné nouzi a to:

- **První situace** se vztahuje k nedostatečné příjmové situaci, kdy po úhradě přiměřených nákladů spojených s bydlením, nemá osoba nebo společně posuzované osoby dostatek prostředků k uspokojení svého živobytí. K tomu aby bylo možno posoudit, zda se osoba nebo osoby společně posuzované nachází v hmotné nouzi, je nezbytné, aby orgán pomoci v hmotné nouzi zjistil výši příjmu osoby nebo společně posuzovaných osob v rozhodném období, přiměřené náklady na bydlení a skutečné náklady na bydlení.
- **Druhá situace** řeší nedostatečnou příjmovou situaci, která neumožňuje osobě nebo společně posuzovaným osobám úhradu odůvodněných nákladů na bydlení. Jestliže samotný příjem osoby (osob společně posuzovaných) nebo příjem osoby (osob společně posuzovaných) spolu s příspěvkem na živobytí dosahuje částky živobytí, ale nepostačuje k zabezpečení odůvodněných nákladů na bydlení včetně služeb s bydlením bezprostředně spojených, osoba nebo společně posuzované osoby se nachází v hmotné nouzi.
- Za osobu v hmotné nouzi je možno považovat i osobu, která nesplňuje **podmínky uvedené pro první a druhou situaci** hmotné nouze, ale má prokazatelný nedostatek finančních prostředků, a proto jí hrozí vážná újma na zdraví. V rámci řízení o uznání této osoby za osobu v hmotné nouzi půjde především o posouzení, zda osobě v případě neposkytnutí finanční pomoci hrozí vážná újma na zdraví.
- **Čtvrtá situace** hmotné nouze se vztahuje na skutečnost, že osobu postihla mimořádná událost a celkové sociální a majetkové poměry osoby jsou takové, že ji neumožňují nepříznivou situaci překonat vlastními silami. Za vážnou

mimořádnou událost se považuje především živelná pohroma, požár, ekologická nebo průmyslová havárie. V těchto situacích jde o první finanční pomoc, a proto je nezbytné posouzení stavu hmotné nouze učinit bezodkladně.

- **Pátá situace**, kdy může orgán pomoci v hmotné nouzi považovat osobu za osobu v hmotné nouzi, je charakterizována nedostatečnými prostředky, které neumožňují osobě uhradit nezbytný jednorázový výdaj. Jde o situaci jednoznačně vázanou na správní uvážení orgánu pomoci v hmotné nouzi. I pro tuto situaci je však nezbytné, aby se podle možností správní orgán zabýval celkovými sociálními a majetkovými poměry osoby a jejím příjmem.
- **Šestá situace**, kdy lze osobu považovat za osobu v hmotné nouzi, je rovněž charakterizována nedostatečnými prostředky, a to na úhradu nákladů spojených s pořízením nezbytných základních předmětů dlouhodobé potřeby a na základní vybavení domácnosti. Rovněž lze za tyto náklady považovat za odůvodněné náklady související se vzděláním nebo zájmovou činností nezaopatřeného dítěte.
- **Sedmá situace** se týká osob ohrožených sociálním vyloučením. K těmto osobám se řadí ty, které nesplňují podmínky hmotné nouze v situaci první a druhé, ale s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek finančních prostředků, nemohou úspěšně řešit svoji obtížnou sociální situaci. Zákon vyjmenovává sociální skupiny osob, ohrožených sociálním vyloučením (propuštění z výkonu vazby nebo z výkonu trestu odnětí svobody, propuštění po ukončení léčby chorobných závislostí, propuštění ze školského zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, z pěstounské péče po dosažení zletilosti, osoby, jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby, v některých případech osoba bez přístřeší). Správní orgán má možnost v rámci správního uvážení stanovit další skupiny, u nichž by obdobně mohlo docházet k sociálnímu vyloučení.

#### **Zákon jasně stanoví případy, kdy není možné stanovit osobu v hmotné nouzi:**

- a) Osoba, která není v hmotné nouzi není v pracovním nebo obdobném vztahu ani nevykonává samostatnou výdělečnou činnost a není vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání, s výjimkou osob, u kterých se nezkoumá možnost zvýšit si příjem vlastní prací.
- b) Osoba, která není v hmotné nouzi je vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání déle než 12 měsíců, nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti, podporu při

rekvalifikaci, ani na mzdové nároky podle zákona o ochraně zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele a o změně některých zákonů, a odmítla bez vážných důvodů vykonávat veřejně prospěšné práce nebo krátkodobé zaměstnání, které odpovídá zdravotnímu stavu a dopravní dosažitelnosti, anebo odmítla účast v cíleném programu řešení zaměstnanosti.

- c) Osoba, která není v hmotné nouzi a prokazatelně neprojevuje dostatečnou snahu zvýšit si příjem vlastním přičiněním.
- d) Osoba samostatně výdělečně činnou nebo spolupracující osobou a její příjem po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí proto, že se nepřihlásila k nemocenskému pojištění, a proto nemá dávky z tohoto pojištění.
- e) Osoba, které byla za neplnění povinností zákonného zástupce dítěte spojených s řádným plněním povinné školní docházky uložena sankce podle zvláštního právního předpisu, a to po dobu 3 měsíců ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o uložení sankce.
- f) Osoba, která nastoupila výkon trestu odnětí svobody nebo byla vzata do vazby a tato skutečnost trvala po celý kalendářní měsíc.
- g) Osoba, která je umístěna k celoročnímu pobytu v ústavu sociální péče nebo obdobném zařízení nebo je umístěna ve zdravotnickém zařízení ústavní péče nebo obdobném zařízení, kde je jí poskytována sociální péče, a tato skutečnost trvá po celý kalendářní měsíc.“<sup>3</sup>

Zákon o pomoci v hmotné nouzi také dává pravomoce orgánu pomoci v hmotné nouzi rozhodnout, kdy se nejedná o osobu v hmotné nouzi, protože celkové sociální a majetkové poměry osoby jsou takové, že jí mohou zajistit i po úhradě veškerých nákladů na bydlení dostatečné zajištění její výživy a ostatních základních osobních potřeb a toto zajištění lze na ní požadovat.

**Zákon o pomoci v hmotné nouzi definuje okruh osob, které mají při splnění zákonem stanovených podmínek nárok na poskytnutí příspěvku na živobytí a doplatku na bydlení, tj. okruh oprávněných osob:**

- a) osoba, která je na území České republiky hlášena k trvalému pobytu podle zvláštních předpisů,

---

<sup>3</sup> § 3 odst. 1, zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

- b) osoba, které byl udělen azyl podle zvláštního právního předpisu,
- c) cizinec bez trvalého pobytu na území České republiky, kterému tato práva zaručuje mezinárodní smlouva,
- d) občan členského státu Evropské unie, pokud je hlášen na území České republiky k pobytu podle zvláštního právního předpisu po dobu delší než 3 měsíce, nevyplývá-li mu nárok na sociální výhody z přímo použitelného předpisu Evropského společenství,
- e) rodinný příslušník občana členského státu Evropské unie, pokud je hlášen na území České republiky k pobytu podle zvláštního právního předpisu po dobu delší než 3 měsíce, nevyplývá-li mu nárok na sociální výhody z přímo použitelného předpisu Evropských společenství.“<sup>4</sup>

Orgány pomoci v hmotné nouzi jsou:

- Pověřené obecní úřady
- Obecní úřady obcí s rozšířenou působností
- Krajské úřady
- Ministerstvo práce a sociálních věcí
- Újezdní úřady

Pověřený obecní úřad podává informace osobám k zabránění vzniku hmotné nouze. Dále rozhoduje o přidělení a výši příspěvku na živobytí, příspěvku na bydlení a mimořádné okamžité pomoci a tyto dávky také vyplácí. Posuzuje zda se občan Evropské unie nebo jeho rodinný příslušník nestal zátěží systému. Písemnou formou informuje Policii České republiky o osobě Evropské unie či jeho rodinném příslušníku, že se stal neodůvodnitelnou zátěží systému.

Obecní úřad s rozšířenou působností má na starosti osoby, kterým hrozí sociální vyloučení. Rozhoduje o výši mimořádné okamžité pomoci osobám v hmotné nouzi, kterým hrozí sociální vyloučení a vyplácí dávky. Osobám v hmotné nouzi, kterým hrozí sociální vyloučení zajišťuje důležité informace k překlenutí nepříznivé sociální situace.

Ministerstvo má na starosti kontrolu a vedení výkonu státní správy v pomoci hmotné nouze. Zajišťuje jednotný postup, který by byl účinný při řešení hmotné nouze v České republice. Vydává tiskopisy žádostí o dávky a zveřejňuje je na internetu. Spravuje informační

---

<sup>4</sup> § 5 odst. 1, zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

systém o dávkách a jejich výši. Stanovuje optimální počty zaměstnanců k počtu adresátů dávek.

Společně se pro účely zákona o pomoci v hmotné nouzi posuzují vždy rodiče a nezletilé nezaopatřené děti, manželé, rodiče a nezletilé děti, které nejsou nezaopatřené. Nezaopatřenost dítěte se posuzuje podle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon o pomoci v hmotné nouzi z okruhu společně posuzovaných osob vylučuje vedle osob vyloučených podle zákona o životním a existenčním minimu, ještě osobu, která je umístěna k celoročnímu pobytu v ústavu sociální péče nebo obdobném zařízení. Také vylučuje osoby umístěné ve zdravotnickém zařízení ústavní péče nebo obdobném zařízení, kde je poskytována sociální péče, a tato skutečnost trvá po celý kalendářní měsíc. Jde o situace, vylučující tyto osoby z okruhu osob v hmotné nouzi. Tento zákon dále umožňuje orgánu pomoci v hmotné nouzi v případě, že lze osobu posuzovat v rámci dvou nebo více okruhů společně posuzovaných osob, určit do kterého okruhu osoba patří. Přitom bere v úvahu skutečné soužití osob, které zjistí na základě sociálního šetření.

Posuzování **příjmu** pro účely zákona se vztahuje ke třem situacím. Především jde o posouzení pro účely stanovení situace hmotné nouze osoby. V tomto případě, ale i ve zbývajících situacích, se uplatňuje jeden z motivačních prvků zákona o pomoci v hmotné nouzi. Jde o zvýhodnění osob, které pracují, které příjmu i méně placenou práci, oproti osobám, které setrvávají pouze na dávkách pomoci v hmotné nouzi. V jejich případě se proto příjem ze závislé a výdělečné činnosti a z funkčních požitků podle § 6 odst. 1 a 10 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a to po odpočtu daně z příjmů a pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistného na veřejné zdravotní pojištění, započítává pouze ve výši 70 ti % tohoto příjmu. Obdobně se ze 70 % započítává příjem plynoucí ze mzdových nároků vyplácených úřadem práce podle zákona č. 118/2000 Sb., o ochraně zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Z 80 % se započítává příjem, který nahrazuje příjem ze závislé činnosti. Jde o příjem z dávek nemocenského pojištění, z podpory v nezaměstnanosti a podpory při rekvalifikaci. Všechny ostatní příjmy podle § 7 a 8 zákona o životním a existenčním minimu, s výjimkou příspěvku na živobytí se pro účely posouzení hmotné nouze započítávají v plné výši tj. 100 %.



Okruh započitatelných příjmů rozhodných pro účely pomoci v hmotné nouzi se prakticky shoduje s okruhem příjmů uvedených v zákoně o životním a existenčním minimu. Výčet započitatelných příjmů je taxativně uveden v zákoně o životním a existenčním minimu:

**Za započitatelné příjmy se podle zákona o životním a existenčním minimu považují příjmy podléhající dani z příjmů fyzických osob:**

- a) příjmy ze závislé činnosti uvedené v § 6 odst. 1 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů,
- b) funkční požitky uvedené v § 6 odst. 10 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů,
- c) příjmy z podnikání a z jiné samostatně výdělečné činnosti uvedené v § 7 odst. 1 a 2 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů,
- d) příjmy z kapitálového majetku uvedené v § 8 odst. + písm. a) až e) a písm. g) a h) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, pokud nejde o plnění ze zákonného pojištění,
- e) příjmy z pronájmu uvedené v § 9 odst. 1a 7 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ostatní příjmy uvedené v § 10 odst. 1 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, při kterých dochází ke zvýšení majetku

Zákon o pomoci v hmotné nouzi podle § 9 odst. 1 písm. c) výslovně nepovažuje příspěvek na živobytí za příjem oproti zákonu o životním a existenčním minimu. Důvodem je skutečnost, že příspěvek na živobytí je „doplnění“ nedostatečného příjmu občana nacházejícího se v hmotné nouzi.

**Rozhodným obdobím**, za které se zjišťuje příjem pro účely posuzování vzniku nároku na příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení, je období 3 kalendářních měsíců předcházejících měsíci, v němž byla uplatněna žádost o zmíněné dávky. V případě, že u osoby došlo k podstatnému poklesu příjmu, považuje se za rozhodné období kalendářní měsíc, v němž k podstatnému poklesu příjmu došlo.

Zákon o pomoci v hmotné nouzi uvádí situace, charakterizující značný pokles příjmu. Jde např. o ztrátu příjmu z výdělečné činnosti, ukončení výplaty podpory v nezaměstnanosti nebo podpory při rekvalifikaci a o ukončení výplaty rodičovského příspěvku. Orgán pomoci v hmotné nouzi i v těchto případech je povinen příjem za předcházející tři kalendářní měsíce zjistit, a to v návaznosti na §21, kdy nedojde k výplatě příspěvku na živobytí, protože měsíční průměrný příjem v těchto měsících byl vyšší než trojnásobek životního minima osoby nebo

společně posuzovaných osob a umožňoval odložit jeho část na budoucí nepříznivou finanční situaci.

V případě mimořádné okamžité pomoci se příjem v daných situacích posuzuje v rámci hodnocení celkových sociálních a majetkových poměrů osoby, a to skutečný příjem za měsíc, v němž je podávána žádost o okamžitou pomoc.

**Zvýšení příjmu vlastním přičiněním** upravuje zákon o pomoci v hmotné nouzi a stanovuje možnosti, které má osoba k dispozici ke zvýšení příjmu vlastním přičiněním. Jde o zvýšení příjmu vlastní prací, řádným uplatněním nároků a pohledávek a prodejem nebo jiným využitím majetku. Zároveň stanovuje výjimky, kdy se na osobě nepožaduje prokázání zvýšení příjmu. Ustanovení jednotlivých paragrafů, vymezují obsah tří způsobů zvýšení příjmu vlastním přičiněním je úzce navázáno na hodnocení těchto možností pro účely příspěvku na živobytí. Při posuzování situace hmotné nouze je nutné posoudit možnost zvýšení příjmu vlastní prací a zvýšení příjmu řádným uplatněním nároků a pohledávek. Zvýšení příjmu prodejem nebo jiným využitím majetku se posuzuje až po určité době.

**Zvýšení příjmu vlastní prací** je jednoznačně zaměřeno na výdělečnou činnost. Orgán pomoci v hmotné nouzi posuzuje, zda osoba, která nepracovala, započala výdělečnou činnost nebo zda si může zvýšit rozsah a intenzitu výdělečné činnosti a konečně zda má možnost vykonávat lépe placenou práci. Zvláště v místech s vysokým procentem nezaměstnanosti bude problémem posuzovat možnost vykonávat lépe placenou výdělečnou činnost nebo pracovní činnost širšího rozsahu. V individuálních situacích je úspěchem výdělečná činnost na nižší úvazek, neboť je jedinou možností pracovní aktivity. V takových případech lze akceptovat i to, že se osoba zaeviduje u úřadu práce jako zájemce o zaměstnání s požadavkem na zprostředkování lépe placeného zaměstnání a s úřadem práce spolupracuje.

**Aktivizační plán** je „nástrojem k tomu, aby osoby v hmotné nouzi s pomocí orgánu hmotné nouze zmírnily nebo odstranily důvody, pro které se nacházejí v nepříznivé životní situaci. Aktivizační plán zpracovává kvalifikovaný zaměstnanec orgánu pomoci v hmotné nouzi ve spolupráci s osobou, pro kterou je sestavován, na základě zjištěných skutečností. Vždy musí být tento plán zpracován u osob, kterým je poskytován déle než 6 měsíců příspěvek na živobytí. Aktivizační plán však lze se souhlasem osoby v hmotné nouzi zpracovat i před uplynutím této lhůty. Na druhé straně aktivizační plán nemusí být

v odůvodněných případech zpracován vůbec, je-li posuzovanou osobou osoba, u níž se nezkoumá možnost zvýšení příjmu vlastní prací.“<sup>5</sup>

**Obsah aktivizačního plánu je následující:**

- a) popis příčin vzniku hmotné nouze fyzické osoby (dále jen „osoba“) a důvody jejího dlouhodobého setrvání v hmotné nouzi
- b) určení rozsahu potřeby a způsobů pomoci k překonání hmotné nouze
- c) návaznost na individuální akční plán, je-li pro osobu úřadem zpracován
- d) rozsah spolupráce osoby v hmotné nouzi se zaměstnancem příslušného orgánu pomoci v hmotné nouzi
- e) způsob prokazování vlastní snahy osoby o zvyšování příjmu vlastní prací
- f) způsob zjišťování a prokazování možnosti zvýšení příjmu využitím majetku
- g) způsob zjišťování a prokazování možnosti zvýšení příjmu uplatněním zákonných nároků a pohledávek
- h) možnosti a způsob zadluženosti osoby
- i) harmonogram pro plnění jednotlivých úkolů aktivizačního plánu a termíny pro kontrolu jeho plnění.“<sup>6</sup>

## **2.3 Dávky pomoci v hmotné nouzi**

**Dávky v systému pomoci v hmotné nouzi jsou tyto:**

- a) příspěvek na živobytí
- b) doplatek na bydlení
- c) mimořádná okamžitá pomoc.

Obecná podmínka pro nárok na dávky pomoci v hmotné nouzi je, že se osoba případně společně posuzované osoby nachází v hmotné nouzi. Další podmínky jsou již pro jednotlivé dávky specifické.

---

<sup>5</sup> Břeská, N., Vránová, L. Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro zdravotně postižené osoby k 1.7.2008, Anag, 2008, 2. vydání, str. 62

<sup>6</sup> § 1 vyhlášky č. 504/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

**Příspěvek na živobytí** je základní dávkou pomoci v hmotné nouzi, která řeší nedostatečnou příjmovou situaci. Pomocí příspěvku na živobytí jsou uspokojovány základní životní potřeby osoby na úrovni stanovené pro osobu její částkou živobytí. Osoba se nachází v hmotné nouzi, jestliže její příjem a příjem společně posuzovaných osob po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí.

**Podmínky nároku na příspěvek na živobytí:**

- příjem osoby a společně posuzovaných osob snížený o přiměřené náklady na bydlení
- osoba si zvyšuje příjem vlastním přičiněním nebo si jej nemůže zvýšit vlastním přičiněním vzhledem ke svému věku, zdravotnímu stavu nebo jiných vážných důvodů
- je vážně ohroženo zabezpečení základních životních podmínek osoby (společně posuzovaných osob)
- příjem v rozhodném období (ve 3 předcházejících měsících) nesmí být vyšší než trojnásobek životního minima osoby (společně posuzovaných osob)

Jestliže podmínky nároku na příspěvek na živobytí splňuje více společně posuzovaných osob, stanovuje zákona jednoznačně, že příspěvek náleží pouze jednou, a to osobě, na které se společně posuzované osoby dohodnou. Pokud by se společně posuzované osoby nedohodly, určí příslušný orgán pomoci v hmotné nouzi, které osobě příspěvek na živobytí přizná.

Zákon zavádí možnost poskytnout příspěvek na živobytí v tzv. vratné formě. Účelem této formy příspěvku na živobytí je poskytnutí finanční pomoci osobě, která se ocitla v hmotné nouzi, a to většinou pouze přechodně, protože neobdržela očekávané peněžité prostředky, které by ji v potřebné míře zajistily její základní životní potřeby. Přitom je nezbytnou podmínkou, že očekávané finanční prostředky budou poskytnuty zpětně a jejich výše v měsíčním vyjádření přesáhne výši poskytnutého příspěvku. Zákon o pomoci v hmotné nouzi pro uvedený účel vymezuje přechodný stav hmotné nouze osoby tak, že orgán pomoci v hmotné nouzi na základě zjištěných skutečností dojde k závěru, že osoba nabude v krátké době znovu soběstačnosti v uspokojování základních životních potřeb. Jakmile příjemce příspěvku na živobytí obdrží očekávaný příjem, je povinen vyplacený příspěvek vrátit, a to bezodkladně. Zákon o pomoci v hmotné nouzi umožňuje osobě, aby nemusela vyplacený

příspěvek na živobytí vracet v případě, kdy získaný příjem bude nižší než vyplacený příspěvek na živobytí, popřípadě kdy osoba předpokládaný příjem nezíská do tří let od uplatnění nároku nebo pohledávky.

Stanovení částky živobytí osoby a částky živobytí společně posuzovaných osob je nejdůležitějším úkonem v systému pomoci v hmotné nouzi, a to s ohledem na rozhodování o situaci hmotné nouze osoby a v návaznosti na to i při rozhodování o příspěvku na živobytí a doplatku na bydlení. Výše částky živobytí je u jednotlivých osob různá, a to v závislosti na hodnocení snahy osoby o zvýšení příjmu vlastním přičiněním i s ohledem na další okolnosti, které mohou částku živobytí zvyšovat. Ke stanovení částky živobytí je nezbytné znát životní minimum osoby a existenční minimum a závěry z hodnocení snahy o zvýšení příjmu vlastním přičiněním, a to ze všech tří možností tohoto zvýšení. Rovněž je pro uvedený účel nutné znát, zda osobě nepřísluší další zvýšení částka živobytí z důvodu potřeby nákladného dietního stravování, z důvodu zvýšených nákladů spojených s hledáním zaměstnání, popřípadě z důvodu dlouhodobého setrvávání ve stavu hmotné nouze u osob, jimž je věnována zvýšená péče při hledání zaměstnání ze strany úřadu práce.

**Výši příspěvku na živobytí** upravuje zákon o pomoci v hmotné nouzi a stanovuje výši příspěvku na živobytí pro jednotlivou osobu a pro společně posuzované osoby. Jedná se o rozdíl mezi částkou živobytí osoby a jejím příjmem v případě jednotlivé osoby a o rozdíl mezi částkou živobytí společně posuzovaných osob a příjmem společně posuzovaných osob.

**Doplatek na bydlení** upravuje zákon o pomoci v hmotné nouzi. Tento doplatek na bydlení řeší nedostatečný příjem v souvislosti s úhradou nákladů na bydlení. Doplatek na bydlení řeší situaci, kdy nedostatečné příjmy neumožňují osobě nebo společně posuzovaným osobám uhradit odůvodněné náklady na bydlení a to v případě, jestliže samotný příjem osoby nebo příjem spolu s příspěvkem na živobytí nepostačuje k zabezpečení odůvodněných nákladů na bydlení včetně služeb bezprostředně spojených s bydlením. Účelem této dávky je pomoc osobám v hmotné nouzi krýt odůvodněné náklady na bydlení.

**Podmínky nároku na doplatek na bydlení jsou:**

- 1) nárok na doplatek na bydlení má vlastník nebo nájemce bytu. Za nájemce se považuje i nájemce obytné místnosti v zařízeních určených k trvalému bydlení podle § 717 občanského zákoníku. Nájemce se musí prokázat platnou nájemní smlouvou uzavřenou mezi pronajímatelem a nájemcem.

- 2) osoba užívá byt jehož je vlastníkem nebo nájemcem, v obci, v níž je hlášena k pobytu. Osoba musí být v bytě přihlášena k pobytu a zároveň musí v bytě prokazatelně bydlet. Tím se vylučuje možnost, že vlastník nebo nájemce bytu by žádal o doplatek na byt, ve kterém nebydlí a který může např. pronajímat a tím si zajistit zvýšení svého příjmu nebo možnost žádat o tuto dávku na dva či více bytů.
- 3) příjem vlastníka či nájemce bytu nebo příjem společně posuzovaných osob je po úhradě odůvodněných nákladů na bydlení nižší než jejich částka živobytí. Pro účely doplatku na bydlení je okruh společně posuzovaných osob shodný jako u příspěvku na bydlení poskytovaného podle zákona o státní sociální
- 4) získání nároku na příspěvek na bydlení podle zákona o státní sociální podpoře a nároku na příspěvek na živobytí. Doplatek na bydlení lze přiznat, s přihlédnutím k celkových sociálním a majetkovým poměrům, také osobě, které příspěvek na živobytí nebyl přiznán, ale příjem této osoby nebo společně posuzovaných osob nepřesáhl 1,3 násobek částky živobytí osoby nebo společně posuzovaných osob.

**Nárok na doplatek na bydlení nevznikne**, pokud osoba bez vážného důvodu odmítne možnost levnějšího přiměřeného bydlení nabídnutou nebo zprostředkovanou obcí, v níž má trvalý pobyt.

Nárok na doplatek na bydlení má bez splnění podmínek o příjmu a souběhu dávek( příspěvku na bydlení a příspěvku na živobytí) nezletilé nezaopatřené dítě, které je v plném přímém zaopatřené ústavu(zařízení) pro péči o děti nebo mládež nebo které žije v náhradní rodinné péči, na které přešlo vlastnictví nebo nájem bytu a dítě nemá dostatečný příjem nebo majetek k úhradě odůvodněných nákladů na bydlení.

Výše doplatku na bydlení za kalendářní měsíc činí rozdíl mezi částkou odůvodněných nákladů na bydlení připadajících na kalendářní měsíc, sníženou o příspěvek na bydlení ze systému státní sociální podpory náležející za předchozí kalendářní měsíc, a částkou o kterou příjem osoby, či osoby a společně posuzovaných osob, zvýšený o vyplacený příspěvek na živobytí převyšuje částku živobytí.

**Mimořádnou okamžitou pomoc** stanoví zákon o pomoci v hmotné nouzi a uvádí poskytování mimořádné okamžité pomoci v pěti situacích. Mimořádná okamžitá pomoc řeší pomoc osobám v hmotné nouzi z důvodu ohrožení zdraví, k úhradě jednorázového výdaje, k úhradě nákladů základních potřeb nutných pro běžný život a na náklady spojené se vzděláním a pro osobu, které hrozí sociální vyloučení, má nedostatek financí, ale nesplňuje

požadavky nároku na příspěvek na živobytí. Okruh oprávněných osob pro mimořádnou pomoc je větší než pro příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení.

**Podmínky nároku na mimořádnou okamžitou pomoc jsou spojovány s určitou sociální událostí nebo celkovými a majetkovými poměry. Mimořádná okamžitá pomoc se poskytuje:**

- osobě, která se dostala do vážné mimořádné události a hrozí jí vážná újma na zdraví
- osobám postiženým vážnou mimořádnou událostí – živelná pohroma, zemětřesení, požár
- osobám, které nemají dostatečné prostředky k zaplacení jednorázového výdaje, který může být způsoben ztrátou peněžních prostředků
- k úhradě nákupů dlouhé potřeby, popřípadě uhrazení odůvodněných nákladů, které vznikají v souvislosti se vzděláním nezaopatřených dětí
- k řešení situace osob, které jsou ohroženy sociálním vyloučením - zejména osoby vracející se z pěstounské péče, dětského domova, z vězení

**Výše mimořádné okamžité pomoci** je dávka jednorázová, poskytuje se v peněžní nebo věcné formě, výše mimořádné okamžité pomoci je omezena s ohledem na vázání se k určité sociální situaci a to následovně:

- 1) maximálně ve výši existenčního minima, nezaopatřené dítě ve výši životního minima nezaopatřeného dítěte
- 2) maximálně ve výši patnáctinásobku životního minima jednotlivce
- 3) do výše jednorázového výdaje, není vyloučeno poskytnutí několikrát v roce
- 4) do výše konkrétního nákladu, součet dávek dle tohoto ustanovení nesmí v rámci kalendářního roku překročit desetinásobek životního minima jednotlivce
- 5) do výše 1000 Kč, součet těchto dávek nesmí v rámci jednoho kalendářního roku překročit čtyřnásobek životního minima jednotlivce.

## 2.4 Životní a existenční minimum

Životní minimum je společensky uznanou minimální hranicí příjmu, pod níž nastává stav hmotné nouze. Životní a existenční minimum vymezuje zákon č.110/2006 Sb., ve znění zákona č.218/2007 Sb., a zákona č.216/2007 Sb. Tento zákon vymezuje výši nezbytných finančních prostředků pro domácnost nebo jednotlivce potřebných k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb. Náklady na bydlení se do něj nezahrnují. Životní minimum má od 1.ledna 2007 jednu část, která nahradila předchozí dvě. Životní minimum představuje součet všech částek životního minima jednotlivých členů domácnosti.

Tabulka 2.1

| <b><i>Výše nezbytných finančních prostředků pro domácnost nebo jednotlivce potřebných k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb</i></b> |             |                                   |  |                           |            |             |
|---|-------------|-----------------------------------|--|---------------------------|------------|-------------|
| <b>osoby</b>  | jednotlivec | První dospělá os.<br>v domácnosti | Druhá a další dospělá os. v domácnosti | Nezaopatřené dítě do věku |            |             |
|   |             |                                   |  | 6 let                     | 6 – 15 let | 15 - 26 let |
| <b>částka</b>   | 3.126,- Kč  | 2.880,- Kč                        | 2.600,- Kč                             | 1.600,- Kč                | 1.960,- Kč | 2.250,- Kč  |

zdroj: <http://www.mpsv.cz>

Okruh společně posuzovaných osob – společně se posuzují manželé, rodiče a nezletilé nezaopatřené děti a rodiče s nezletilými dětmi, které nejsou nezaopatřené. Rodiče a zletilé děti se posuzují společně za předpokladu, že zletilé děti užívají s rodiči byt a nejsou společně posuzovány s manželem nebo jinou osobou, se kterou společně bydlí(druhem či družkou).

Životní a existenční minimum se zvyšuje nařízením vlády. Vláda zvyšuje částku životního minima a existenčního minima na základě skutečného vývoje spotřebitelských cen v případě nárůstu nákladů na výživu a na další základní potřeby přesáhne 5%. Vláda také může zvýšit částky životního a existenčního minima v případě mimořádných událostí. S životním minimem jsou porovnány všechny čisté příjmy jednotlivce či společně posuzovaných osob mimo některých výjimek k nimž můžeme zmínit daňové bonusy, příspěvek na bydlení, doplatek na bydlení, jednorázové sociální dávky, sociální výpomoc poskytovaná zaměstnavatelem, odměny za darování krve. Existenční minimum stanoví zákon jako minimální hranici příjmů osob, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití. Výše existenčního minima činí 2020 Kč měsíčně.



## 2.5 Sociální potřebnost

Pojem sociální potřebnost upravoval zákon č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, přičemž se jednalo o úpravu, která předcházela současnému stavu. Za sociálně potřebného byla považována osoba, jejíž příjmy klesly pod hranici životního minima a nebyla si schopna zajistit dostatečný příjem vlastním přičiněním. Zvýšit příjem vlastním přičiněním si člověk mohl vlastní prací, prodejem vlastního majetku nebo řádně uplatnil zákonné nároky a pohledávky.

**Výjimkou v sociální potřebnosti byla situace, kdy příjmy občana nedosahovaly životního minima, ale stát ho i přesto nepovažoval za sociálně potřebného a sice:**

- majetek občana mu zajišťoval potřebnou výživu a náklady na domácnost
- rodič, který řádně neposílal dítě do školy
- občan nebyl veden v evidenci uchazečů o zaměstnání
- občan byl veden v evidenci déle než 1 rok a odmítl bezdůvodně veřejně prospěšné práce.

Při rozhodování o výši dávky bylo přihlášeno k částce životního minima a majetkovým poměrům a bylo zohledněno k nezbytným nákladům na domácnost posuzovaného občana či okruhu společně posuzovaných osob. Dávky byly poskytovány ve výši rozdílu mezi příjmem sociální potřebnosti občana a částkou jeho životního minima.

Dávky sociální potřebnosti(péče) byly rozděleny do pěti skupin:

- Dávky sociální péče pro rodiny s dětmi
- Dávky sociální péče pro staré občany
- Dávky sociální péče pro těžce zdravotně postižené
- Dávky sociální péče ve zvláštních případech
- Příspěvek při péči o blízkou nebo jinou osobu

V uvedených pěti skupinách byly hlavními subjekty rodiny a děti, staří a postižení občané a osoby společensky nepřizpůsobivé. V následující kapitole bude podrobně provedena analýza vyplácených dávek dle sociální potřebnosti a dle stavu hmotné nouze.

### **3 ANALÝZA POMOCI OBČANŮM VE STAVU HMOTNÉ NOUZE VE VYBRANÉ OBCI**

Analytická část práce se odvíjí od teoretických poznatků, které jsou uvedeny v předchozí kapitole práce. Podstatou je analyzovat sociální pomoc poskytovanou občanům ve stavu hmotné nouze ve vybrané obci Zábřeh na Moravě.

Analýza slouží k porovnání příjmu dávek od začátku roku 2004 do konce roku 2006, kdy byl v platnosti zákon o sociální potřebnosti (dříve dávky sociální péče). Dále k porovnání platnosti současného zákona o pomoci v hmotné nouzi, který je v platnosti od roku 2007 (v současnosti dávky pomoci v hmotné nouzi).

Pro vypracování analýzy, vypovídající o stavu sociální pomoci, jsem si stanovila cíle a hypotézy, které se snažím v průběhu zhodnocování dat naplnit.

Předmětem analýzy jsou příjemci dávek sociální pomoci (zejména dávek v hmotné nouzi), jež byli obyvateli města Zábřeh na Moravě v letech 2004 – 2008.

#### **3.1 Historie města Zábřeh na Moravě**

Městem byl Zábřeh na Moravě prohlášen ve 13. století. První zmínka o Zábřehu se nachází na listině brněnského zemského sněmu z roku 1254. V 16. století se majiteli Zábřehu stali Boskovicové. Třicetiletá válka znamenala pro město na dlouho dobu stagnaci v jeho rozvoji.

Zábřeh se celkem rychle z válečných katastrof vzpamatoval, ale hospodářsky ani kulturně už nedosahoval dřívější úrovně.

Město Zábřeh se nachází v Olomouckém kraji na rozhraní severní a střední Moravy v podhůří Jeseníků a je začleněno do okresu Šumperk. Území města tvoří jeho místní části Ráječek, Hněvkov, Dolní Bušínov, Pivonín a Václavov.

Město Zábřeh je také zakladatelem třech obchodních společností, a to EKO servis Zábřeh, s.r.o., Zábřežská kulturní, s.r.o., a Zábřežská sportovní, s.r.o.

V rámci reformy veřejné správy se město Zábřeh stalo s účinností od 1.1.2003 obcí s rozšířenou působností, tzv. obcí III. typu. Jeho správní obvod tak zahrnuje území dalších 28 obcí a to: Bohuslavice, Brníčko, Drozdov, Dubicko, Horní Studénky, Hoštejn, Hrabová, Hynčina, Jedlí, Jestřebí, Kamenná, Kolšov, Kosov, Lesnice, Leština, Lukavice, Nemile,

Postřelmov, Postřelmůvek, Rájec, Rohle, Rovensko, Svěbohov, Štíty, Vyšehoří, Zábřeh, Zborov, Zvole.

Tabulka 3.1 - Počet obyvatel města Zábřeh v letech 2004 – 2008

|             | Počet obyvatel města Zábřeh na Moravě |
|-------------|---------------------------------------|
| <b>2004</b> | 14 308                                |
| <b>2005</b> | 14 268                                |
| <b>2006</b> | 14 252                                |
| <b>2007</b> | 14 185                                |
| <b>2008</b> | 14 076                                |

Zdroj: <http://www.czso.cz/>

Údaje za jednotlivá období roku 2004 – 2008 jsou znázorněna graficky a názorně popsána textem po tím. Hodnoty jsou uvedeny procentuelně, přičemž procentuelní hodnocení umožňuje lepší orientaci v získaných datech. Přesná čísla jsou uvedena v tabulkách, jež jsou umístěny v přílohách práce.

Údaje jsou sestaveny způsobem, který objasňuje objem dávek poskytnutých osobám v hmotné nouzi, dále počet jejich příjemců a údaje vykazující hodnotu nezaměstnanosti v daném období roku ve městě Zábřeh na Moravě.

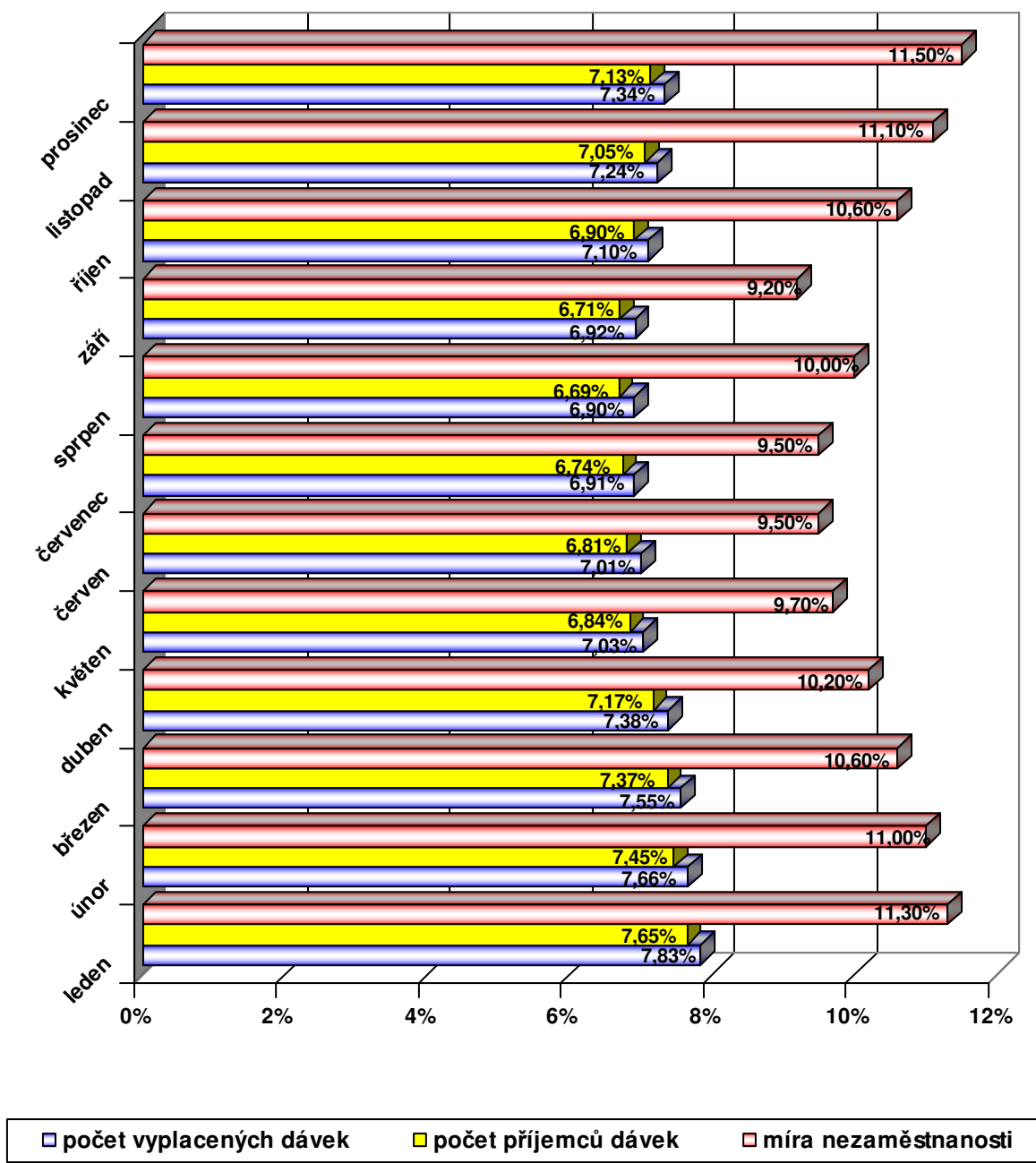
Grafické znázornění výše uvedených údajů je doplněn o další grafické znázornění, které upozorňuje na výši dávek v celkových hodnotách vyplacených občanům daného města uvedené měsíce.

Hodnoty objemu počtu dávek poskytnuté osobám v hmotné nouzi, počty příjemců a celkové vyplácení dávek je záměrně uváděno v hodnotách celkových za dané období, z hledem k tomu, že se domnívám, že by bylo zbytečné zkoumat počty dávek na jednoho obyvatele vzhledem k tomu, že podstatou práce je sledovat počty vyplacených dávek občanům v hmotné nouzi, počty příjemců a posouzení vlivu nezaměstnanosti celkově.

### 3.2 Analýza roku 2004 – 2006 dle sociální potřeby

#### Vyhodnocení roku 2004

Graf 3.1 – Počty dávek, počty příjemců a vyčíslení nezaměstnanosti v obci Zábřeh na Moravě



pozn. % vyčíslení je záměrně uvedeno na dvě desetinná čísla pro lepší přehlednost

Zdroj: Městský úřad Zábřeh, odbor finanční, vlastní zpracování

Jak je z výše uvedeného *grafu* při počtu obyvatel na dané období tj. 14 308 patrné, tak vyhodnocení roku 2004 napovídá o skutečnosti, kdy hodnoty objemu vyplácených dávek a počty příjemců jsou v přímé úměře po celý rok.

Můžeme vidět, že procentuální hodnocení nemá kolísavý charakter ve všech měsících roku 2004, přičemž si můžeme povšimnout, že hodnoty uvedené v prvním čtvrtletí (tj. leden, únor, březen) mají o trochu větší procentuální vyčíslení, nežli hodnoty v ostatních čtvrtletích roku.

V roce 2004 bylo celkem vyplaceno ve městě Zábřeh na Moravě 7,24% dávek, z toho v lednu objem činil 7,83%, v únoru 7,66%, v březnu 7,55%, v dubnu 7,38%, v květnu 7,03%, v červnu 7,01%, v červenci 6,91%, v srpnu 6,90%, v září 6,92%, v říjnu 7,10%, v listopadu 7,24%, v prosinci 7,34%.

V tom samém roce činil počet příjemců těchto dávek celkem 7,04%, přičemž v lednu 7,65%, v únoru 7,45%, v březnu 7,37%, v dubnu 7,17%, v květnu 6,81%, v červnu 6,81%, v červenci 6,74%, v srpnu 6,69%, v září 6,71%, v říjnu 6,90%, v listopadu 7,05%, v prosinci 7,13%.

V roce 2004 bylo celkem ve městě Zábřeh vyplaceno na dávkách osobám v hmotné nouzi 38.967.707 Kč. Jak je na grafu 1 vidět, vyplacené dávky v jednotlivých měsících měly kolísavý charakter, přičemž se více či méně pohybovaly kolem obdobných hodnot a to v lednu 3.250.991 Kč, v únoru 3.401.397 Kč, v březnu 3.377.847 Kč, v dubnu 3.386.735 Kč, v květnu 3.036.056 Kč a v červnu 3.020.239 Kč, přičemž v těchto dvou zmíněných měsících byly částky na nižší úrovni hodnoty, než-li po zbytek roku. V červenci pak 3.154.706 Kč, v srpnu 3.067.295 Kč, v září pak 3.092.327 Kč, v říjnu 3.096.192 Kč, v listopadu 3.464.953 Kč, v prosinci 3.618.969 Kč. (viz grafické znázornění v příloze 3)

V grafu si můžeme povšimnout, že míra pracovně neaktivních lidí má na objem dávek a počty příjemců vliv vzhledem k pracovním příležitostem ve městě Zábřeh na Moravě pro rok 2004.

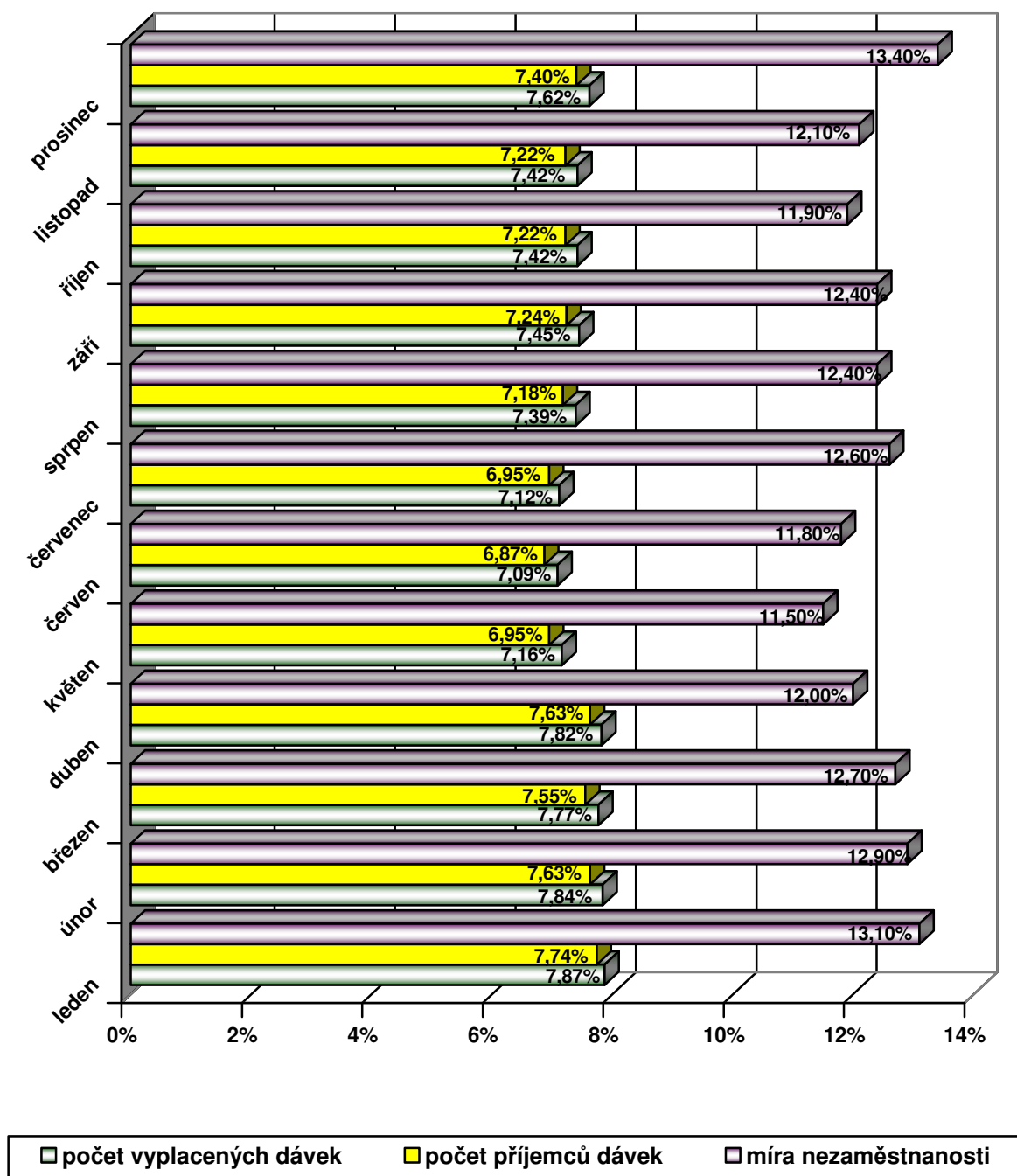
Celková míra nezaměstnanosti je 9,56%. V měsíci lednu 10,20%, v únoru 11,00%, v březnu 10,60%, v dubnu 10,20%, v květnu 9,70%, v červnu 9,50%, v červenci 9,50%, v srpnu 10,00%, v září 9,20%, v říjnu 10,60%, v listopadu 11,10%, v prosinci 11,50%. Míra nezaměstnanosti na počátku roku měla vyšší hodnoty, než-li v jeho dalším průběhu.

Uvedené hodnoty od měsíce června až září jsou nižší oproti počátku a konci roku 2004, což můžeme přisuzovat faktu, že lidé v těchto měsících využívají tzv. sezónních prací, kterých během jarních a letních měsíců přibývá, což všeobecně přispívá i ke snížení vyplácení dávek lidem v hmotné nouzi, čímž si sami přispívají ke zlepšení životní úrovně.

Absolutní hodnoty objemu vyplácených dávek a jejich příjemců jsou uvedeny v přílohách práce. (viz příloha 1)

## Vyhodnocení roku 2005

Graf 3.2 – Počty dávek, počty příjemců a vyčíslení nezaměstnanosti v obci Zábřeh na Moravě



pozn. % vyčíslení je záměrně uvedeno na dvě desetinná čísla pro lepší přehlednost

Zdroj: Městský úřad Zábřeh, odbor finanční, vlastní zpracování

Hodnoty uvedené v grafu 2 vychází z obyvatel města Zábřeh na Moravě na rok 2005 o celkovém počtu 14 268, přičemž si můžeme povšimnout, že objem vyplácených dávek v porovnání počtu příjemců jsou hodnoty v souladu a nijak nevynikají svými hodnotami. Lze konstatovat, že uvedené procentuální vyčíslení nemá kolísavý charakter, ale spíše stagnující, přičemž hodnoty uvedené na počátku roku jsou téměř shodné s hodnotami na konci roku.

V roce 2005 bylo celkem vyplaceno ve městě Zábřeh na Moravě 7,50% dávek, z toho v lednu objem činil 7,87%, v únoru 7,84%, v březnu 7,77%, v dubnu 7,82%, v květnu 7,16%, v červnu 7,09%, v červenci 7,12%, v srpnu 7,39%, v září 7,45%, v říjnu 7,42%, v listopadu 7,42 %, v prosinci 7,62%.

Je patrné, že v porovnání roku 2004 je v roce 2005 patrný nárůst vypláceného objemu dávek osobám v hmotné nouzi.

Počet příjemců těchto dávek činil celkem 7,30%, přičemž v lednu 7,74%, v únoru 7,63%, v březnu 7,55%, v dubnu 7,63%, v květnu 6,95%, v červnu 6,87%, v červenci 6,95%, v srpnu 7,18 %, v září 7,24%, v říjnu 7,22%, v listopadu 7,22%, v prosinci 7,40%.

V roce 2005 bylo vyplaceno na dávkách osobám v hmotné nouzi, ve městě Zábřeh na Moravě celkem 27.904.625 Kč. Což je ve srovnání s rokem předchozím o poznání nižší částka, přičemž v měsíci lednu bylo vyplaceno 2.371.508 Kč, v únoru 2.378.592 Kč, v březnu 2.392.132 Kč, v dubnu 2.255.522 Kč, v květnu 2.283.568 Kč, v červnu 2.209.227 Kč, v červenci 2.185.751 Kč, v srpnu 2.257.275 Kč, v září 2.358.082 Kč, v září 2.491.597 Kč, v říjnu 2.491.597 Kč, v listopadu 2.376.677 Kč, v prosinci 2.344.694 Kč.

Jak je v grafu 2 vidět, jak se míra nezaměstnanosti oproti roku 2004, která je uvedena v grafu č. 1, mírně zvýšila. (viz grafické znázornění v příloze 3)

Vycházíme z faktu, že ve městě Zábřeh na Moravě v roce 2005 ubyly pracovní příležitosti, což se okamžitě odráží na procentuálním znázornění v grafické podobě. Celková míra nezaměstnanosti pro rok 2005 je ve městě Zábřeh na Moravě na hodnotě 12,40%. V měsíci lednu 13,10%, v únoru 12,90%, v březnu 12,70%, v dubnu 12,00%, v květnu 11,50%, v červnu 11,80%, v červenci 12,60%, v srpnu 12,40%, v září 12,40%, v říjnu 11,90%, v listopadu 12,10%, v prosinci 13,40%.

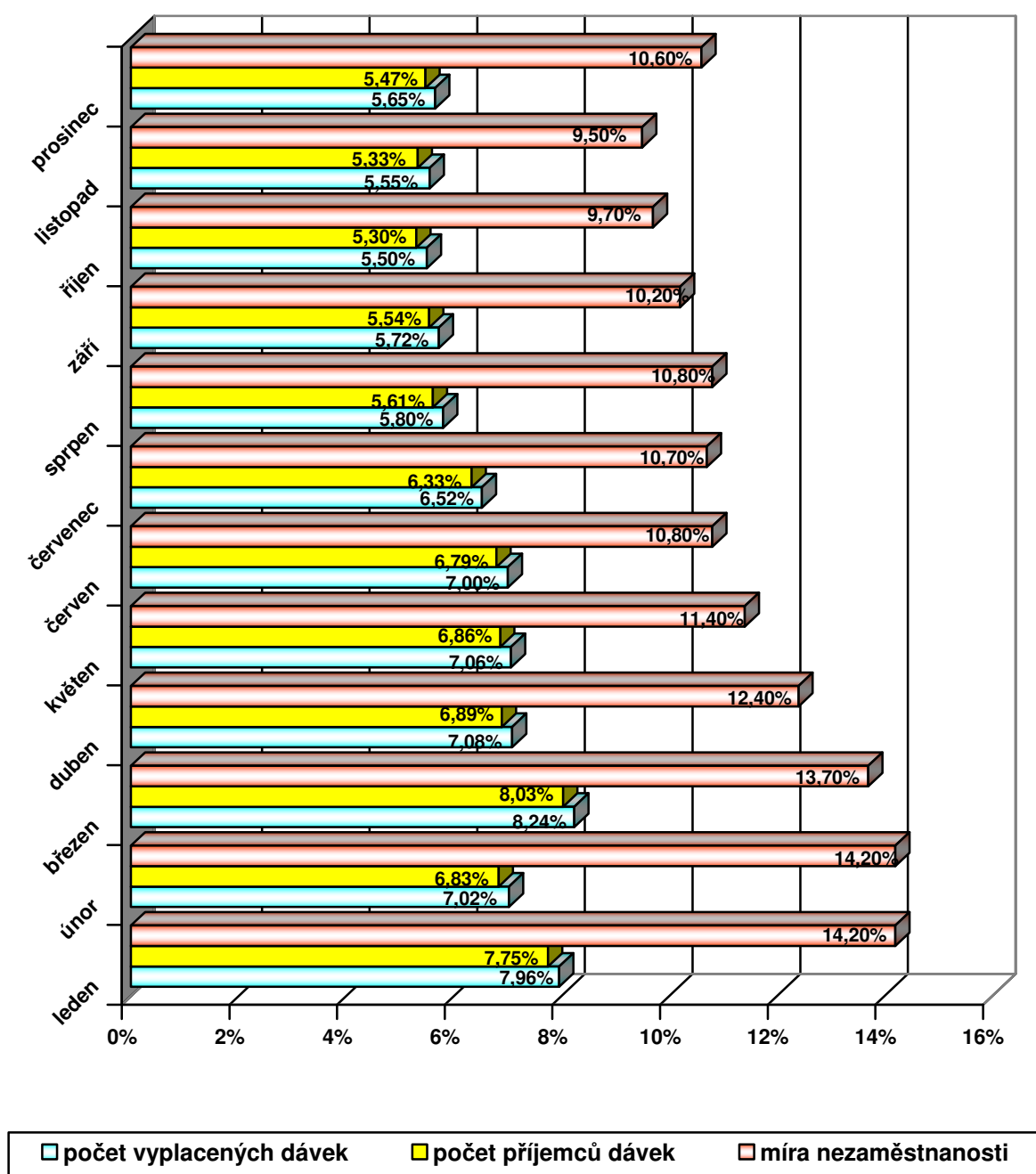
Vzhledem k mírně zvýšeným hodnotám oproti roku 2004 si lze povšimnout skutečnosti, že na počátku a na konci roku má nezaměstnanost zvýšenou hodnotu vzhledem k omezeným pracovním příležitostem, které přicházejí až s jarními obdobími, snížené hodnoty v měsících duben září lze přisuzovat pracovním příležitostem brigádního charakteru, což má vliv na objem vyplácených dávek a počty příjemců. Ukončení sezónních prací

znamená okamžitý nárůst žadatelů o pomoc v hmotné nouzi, což se odráží na objemu vyplacených dávek v především v 1. a 4. čtvrtletí.

Absolutní hodnoty objemu vyplácených dávek a jejich příjemců jsou uvedeny v přílohách práce. (viz příloha 1)

## Vyhodnocení roku 2006

Graf 3.3 – Počty dávek, počty příjemců a vyčíslení nezaměstnanosti v obci Zábřeh na Moravě



pozn. % vyčíslení je záměrně uvedeno na dvě desetinná čísla pro lepší přehlednost

Zdroj: Městský úřad Zábřeh, odbor finanční, vlastní zpracování



Graf 3 vychází z výsledků počtu obyvatel města Zábřeh na Moravě na období roku 2006, kdy jich bylo celkem 14 252. Hodnoty uvedené v grafu 3 jsou na počátku roku obdobné, jako hodnoty uvedené v grafu č. 1 a grafu 2, přičemž procentuální zhodnocení 2., 3. a 4. čtvrtletí má klesající charakter v počtu poskytnutých dávek sociální péči podmíněných sociální potřebností občanů města.

V roce 2006 bylo celkem vyplaceno ve městě Zábřeh na Moravě 6,59% dávek, z toho v lednu objem činil 7,96%, v únoru 7,02%, v březnu 8,24%, v dubnu 7,08%, v květnu 7,06%, v červnu 7,00%, v červenci 6,52%, v srpnu 5,80%, v září 5,72%, v říjnu 5,50%, v listopadu 5,55%, v prosinci 5,65%.

V roce 2006 činil počet příjemců dávek celkem 6,39%, přičemž v lednu 7,75%, v únoru 6,83%, v březnu 8,03%, v dubnu 6,89%, v květnu 6,86%, v červnu 6,79%, v červenci 6,33%, v srpnu 5,61%, v září 5,54%, v říjnu 5,30%, v listopadu 5,33%, v prosinci 5,47%.

V roce 2006 bylo celkem ve městě Zábřeh vyplaceno na dávkách osobám v hmotné nouzi 24.610.335 Kč. Jak je na grafu 3 vidět, vyplacené dávky v jednotlivých měsících měly klesající charakter, přičemž v 1. a 2. čtvrtletí dosahovaly hodnoty podobných hodnot a ve 3. a 4. čtvrtletí se hodnoty snižovaly. V lednu 2.333.932 Kč, v únoru 2.521.463 Kč, v březnu 2.432.606 Kč, v dubnu 2.308.782 Kč, v květnu 2.094.132 Kč a v červnu 1.982.535 Kč, v červenci 1.821.941 Kč, v srpnu 1.814.577 Kč, v září pak 1.924.708 Kč, v říjnu 1.969.201 Kč, v listopadu 1.733.079 Kč, v prosinci 1.673.379 Kč. (viz grafické znázornění v příloze 3)

Jak je v grafu 3 patrné, tak míra nezaměstnanosti měla kolísavý charakter, přičemž hodnoty, které jsou vidět v prvních měsících roku 2006 jsou přímo úměrné hodnotám 4. čtvrtletí roku 2005.

Míra pracovně neaktivních lidí se začíná snižovat s přicházejícím obdobím měsíce dubna, kdy obyvatelům města Zábřeh se naskytuje možnost pracovních příležitostí, což ovlivňuje míru vyplácených dávek sociální péče podmíněných sociální potřebností.

Celková míra nezaměstnanosti 11,52%. V měsíci lednu 14,20%, v únoru 14,20%, v březnu 13,70%, v dubnu 12,40%, v květnu 11,40%, v červnu 10,80%, v červenci 10,70%, v srpnu 10,80%, v září 10,20%, v říjnu 9,70%, v listopadu 9,50%, v prosinci 10,60%. Míra nezaměstnanosti na počátku roku měla vyšší hodnoty, než-li v jeho dalším průběhu.

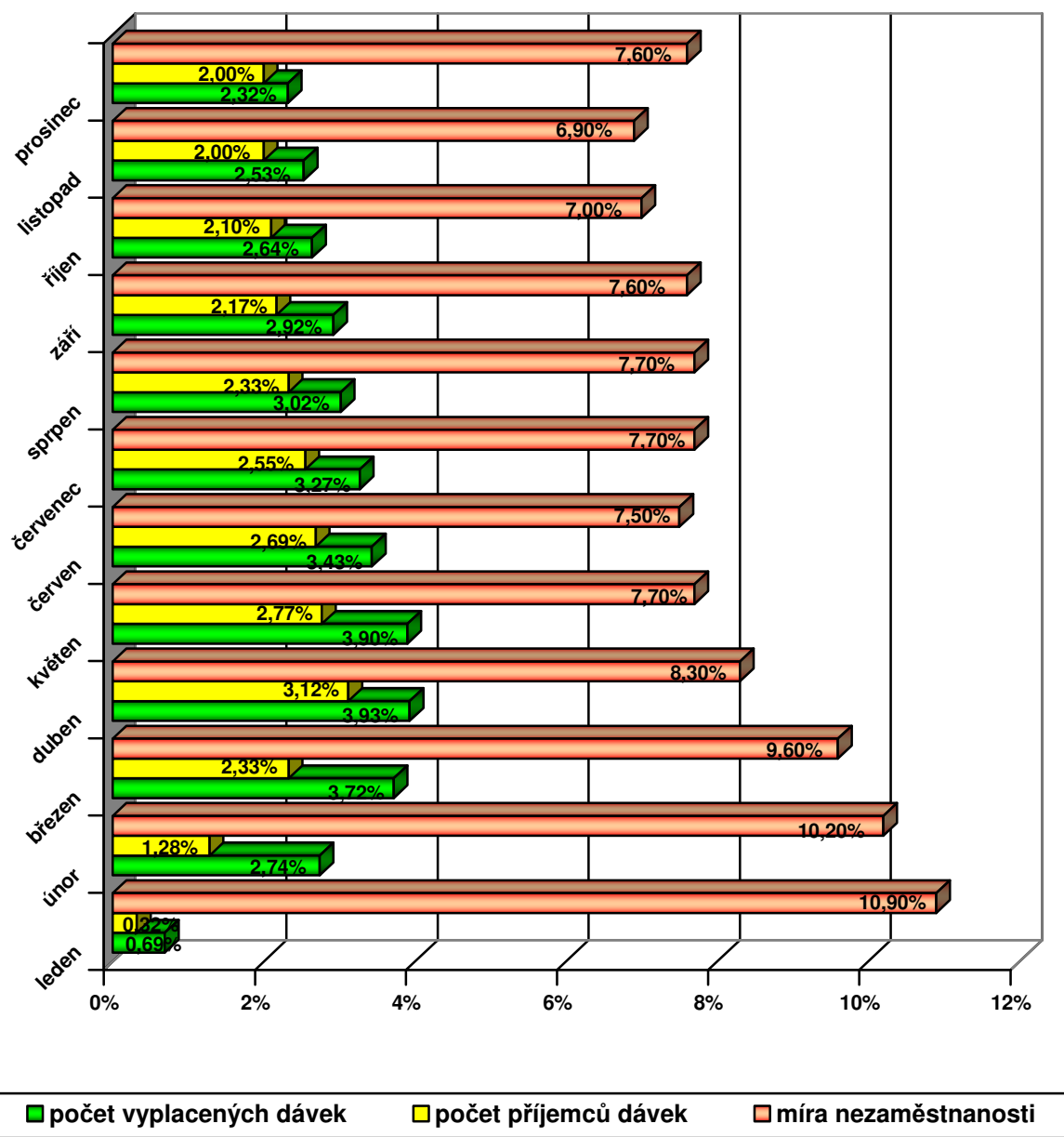
Uvedené hodnoty od měsíce dubna až září jsou nižší oproti počátku a konci roku 2005. Sezónní práce v jarních a letních měsících pomáhaly snižovat navýšenou míru pracovně neaktivních lidí z konce roku 2005, přičemž výsledky jsou patrné na první pohled.

Absolutní hodnoty objemu vyplácených dávek a jejich příjemců jsou uvedeny v přílohách práce. (viz příloha 1)

### 3.3 Analýza roku 2007-2008 dle zákona o stavu hmotné nouze

#### Vyhodnocení roku 2007

Graf 3.4 – Počty dávek, počty příjemců a vyčíslení nezaměstnanosti v obci Zábřeh na Moravě



pozn. % vyčíslení je záměrně uvedeno na dvě desetinná čísla pro lepší přehlednost

Zdroj: Městský úřad Zábřeh, oddělení dávek hmotné nouze, vlastní zpracování

Procentuální vyčíslení hodnot uvedených v grafu 4 vypovídá o přechodu poskytovaných dávek v 1. čtvrtletí roku, kdy došlo k celkovému přehodnocení dávek na zcela nový systém,

přičemž dávky v uvedeném čtvrtletí byly vypláceny podle původního systému. Je nutné zmínit, že v 2. a 3. čtvrtletí roku byly všechny dávky posuzovány a zároveň vypláceny již podle nového systému pomoci v hmotné nouzi.

Hodnoty, které jsou zmíněny v grafu 4 odpovídají počtu obyvatel města Zábřeh na Moravě pro rok 2007, kdy jejich celkový počet činil 14 185. Můžeme pozorovat, že procentuální vyjádření je po přechodu na nový systém vyplácených dávek v tomto roce rozdílný, než-li tomu bylo v roce předchozím. Hodnoty se celkově snížily, přičemž jejich charakter je po celý rok v souladu s mírnými výkyvy.

V roce 2007 bylo celkem vyplaceno ve městě Zábřeh na Moravě 2,93% dávek, z toho v lednu objem činil 0,69%, v únoru 2,74%, v březnu 3,93%, v dubnu 3,93%, v květnu 3,90%, v červnu 3,43%, v červenci 3,27%, v srpnu 3,02%, v září 2,92%, v říjnu 2,64%, v listopadu 2,53 %, v prosinci 2,32%.

Z prvního pohledu je vidět, že výsledky roku 2007 jsou po přechodu na nový systém o mnoho nižší, než tomu bylo v letech minulých. Počet příjemců těchto dávek činil celkem 2,14%, přičemž v lednu 0,32%, v únoru 1,28%, v březnu 2,33%, v dubnu 3,12%, v květnu 2,77%, v červnu 2,64%, v červenci 2,55%, v srpnu 2,33 %, v září 2,17%, v říjnu 2,10%, v listopadu 2,00%, v prosinci 2,00%.

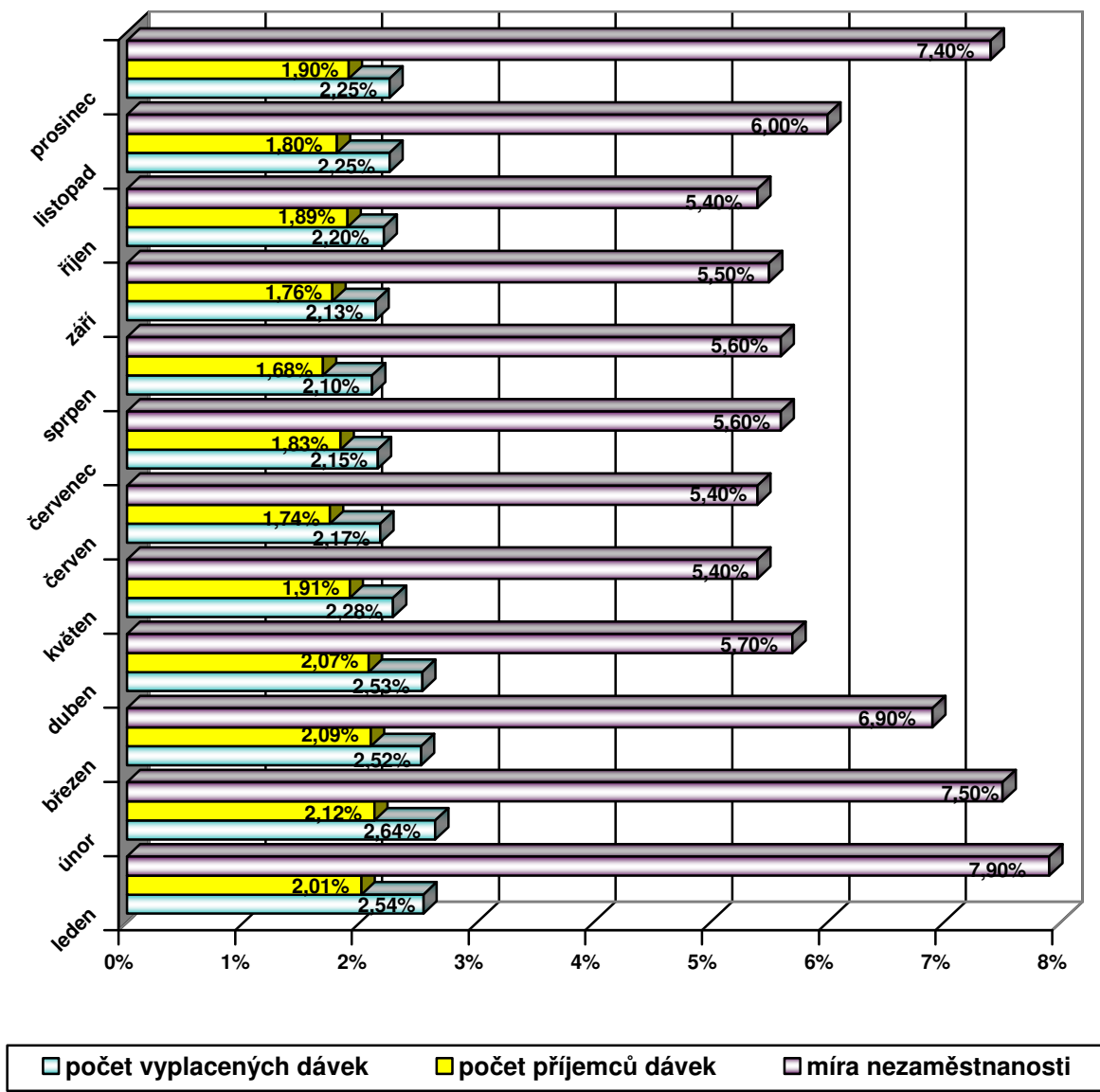
V roce 2007 bylo vyplaceno na dávkách osobám v hmotné nouzi, ve městě Zábřeh na Moravě celkem 8.991.170 Kč. Což je ve srovnání s rokem předchozím o 2/3 nižší částka, přičemž v měsíci lednu bylo vyplaceno 10.183 Kč, v únoru 549.686 Kč, v březnu 830.390 Kč, v dubnu 1.095.104 Kč, v květnu 981.738 Kč, v červnu 958.006 Kč, v červenci 891.208 Kč, v srpnu 800.485 Kč, v září 748.116 Kč, v říjnu 732.380 Kč, v listopadu 732.380 Kč, v listopadu 716.363 Kč, v prosinci 677.511 Kč. (viz grafické znázornění v příloze 3)

Jak je v grafu 4 vidět, jak se míra nezaměstnanosti oproti předchozím rokům v 3. a 4. čtvrtletí snížila. V 1. a na počátku 2. čtvrtletí dosahovala míra pracovně neaktivních občanů podobných hodnot, jako v předchozích letech. Celková míra nezaměstnanosti pro rok 2007 je ve městě Zábřeh na Moravě na hodnotě 7,58%. V měsíci lednu 10,90%, v únoru 10,20%, v březnu 9,60%, v dubnu 8,30%, v květnu 7,70%, v červnu 7,50%, v červenci 7,70%, v srpnu 7,70%, v září 7,60%, v říjnu 7,00%, v listopadu 6,90%, v prosinci 7,60%. Vzhledem ke změně, která s příchodem roku 2007 nastala, je patrná aktivní snaha občanů města Zábřeh na Moravě při snaze zajisti si prostředky k uspokojení svých životních potřeb a to se samozřejmě odráží i na nižších číslech nezaměstnanosti, která jsou evidentní. Již 2. čtvrtletí zaznamenalo pokles nezaměstnanosti a to také vzhledem k nabídce sezónních prací, které

s příchodem jara přichází. Absolutní hodnoty objemu vyplácených dávek a jejich příjemců jsou uvedeny v přílohách práce. (viz příloha 2)

## Vyhodnocení roku 2008

Graf 3.5 – Počty dávek, počty příjemců a vyčíslení nezaměstnanosti v obci Zábřeh na Moravě



pozn. % vyčíslení je záměrně uvedeno na dvě desetinná čísla pro lepší přehlednost

Zdroj: Městský úřad Zábřeh, oddělení dávek hmotné nouze, vlastní zpracování

V grafu 5 je patrné, že čísla, která se v průběhu roku 2007 pomocí nového systému vyplácení dávek nastolila, mají souběžný charakter, který nijak nekolísá. Nový zákon upravující poskytnutí pomoci osobám s nedostatečnými příjmy nutí k aktivnímu přístupu při

uspokojování svých životních potřeb a zároveň je odkazuje na vlastní vyvíjení aktivity a nezávislosti na pomoci státu. Tyto fakta se odráží na výsledcích roku 2008.

Graf 5 jasně ukazuje na hodnoty vyplácených dávek, počty příjemců těchto dávek a míru nezaměstnanosti města Zábřehu na Moravě, přičemž se vychází z celkového počtu občanů na daný rok 2008 o celkovém počtu 14 076. Výsledky poukazují na fakt, že lidé jsou nuceni aktivně se postarat o své živobytí, což ukazují i výsledky. Oproti grafu 4 jsou hodnoty nižší a to v důsledku snahy občanů města. Během celého roku výsledky měly stagnující charakter, a neměnné hodnoty.

V roce 2008 bylo celkem vyplaceno ve městě Zábřeh na Moravě 2,31% dávek, z toho v lednu objem činil 2,54%, v únoru 2,64%, v březnu 2,52%, v dubnu 2,53%, v květnu 2,28%, v červnu 2,17%, v červenci 2,15%, v srpnu 2,10%, v září 2,13%, v říjnu 2,20%, v listopadu 2,25%, v prosinci 2,25%.

V roce 2008 činil počet příjemců dávek celkem 1,90%, přičemž v lednu 2,01%, v únoru 2,12%, v březnu 2,09%, v dubnu 2,07%, v květnu 1,91%, v červnu 1,74%, v červenci 1,83%, v srpnu 1,68%, v září 1,76%, v říjnu 1,89%, v listopadu 1,80%, v prosinci 1,90%.

V roce 2008 bylo celkem ve městě Zábřeh vyplaceno na dávkách osobám v hmotné nouzi 7.852.192 Kč. Jak je na grafu 6 vidět, vyplacené dávky v jednotlivých měsících měly klesající charakter. A oproti roku 2007 jsou hodnoty ještě o něco nižší. V lednu 663.328 Kč, v únoru 722.188 Kč, v březnu 758.633 Kč, v dubnu 687.076 Kč, v květnu 666.604 Kč a v červnu 607.636 Kč, v červenci 603.481 Kč, v srpnu 575.567 Kč, v září pak 621.192 Kč, v říjnu 680.454 Kč, v listopadu 606.016 Kč, v prosinci 660.017 Kč. (viz grafické znázornění v příloze 3)

Jak je v grafu 5 patrné, tak míra nezaměstnanosti měla kolísavý charakter. Přičemž hodnoty pracovně neaktivních lidí oproti předchozím rokům opět klesly. Novela zákona zcela ovlivnila přístup lidí k pracovním příležitostem, což ovlivňuje celkové hodnoty. Celková míra nezaměstnanosti v roce 2008 je 6,19%. V měsíci lednu 7,90%, v únoru 7,50%, v březnu 6,90%, v dubnu 5,70%, v květnu 5,40%, v červnu 5,40%, v červenci 5,60%, v srpnu 5,60%, v září 5,50%, v říjnu 5,40%, v listopadu 6,00%, v prosinci 7,40%. Míra nezaměstnanosti na počátku roku měla vyšší hodnoty, než-li v jeho dalším průběhu. Avšak koncem roku se hodnoty opět zvýšily.

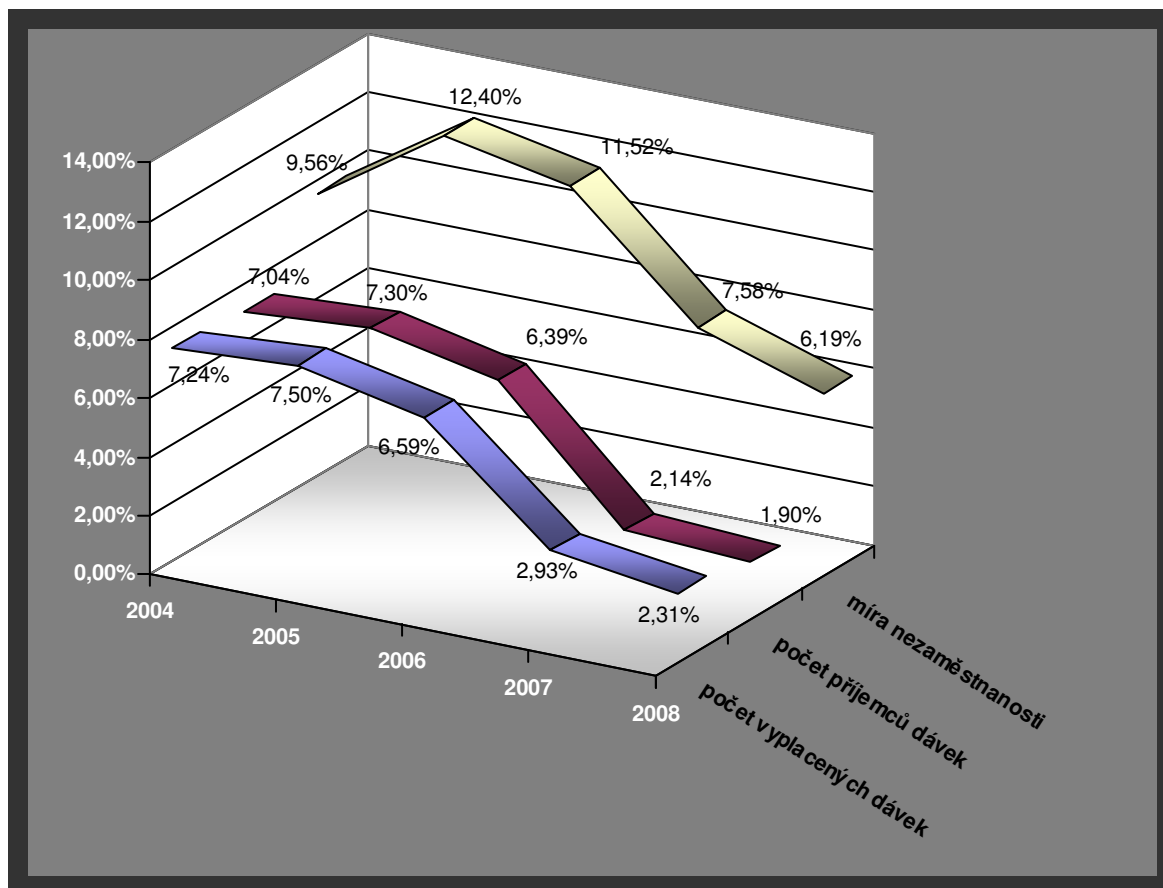
Uvedené hodnoty od měsíce dubna až září jsou nižší oproti počátku a konci roku 2008. Sezónní práce v jarních a letních měsících pomáhaly snižovat navýšenou míru pracovně neaktivních lidí.

Absolutní hodnoty objemu vyplácených dávek a jejich příjemců jsou uvedeny v přílohách práce. (viz příloha 2)

### 3.4 Celkové vyhodnocení let 2004 - 2008

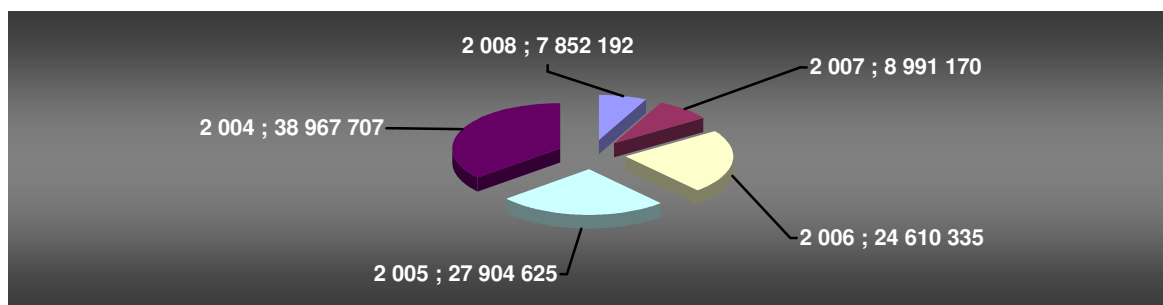
#### V y h o d n o c e n í l e t 2 0 0 4 - 2 0 0 8

Graf 3.6 – Počty dávek, počty příjemců a vyčíslení nezaměstnanosti v obci Zábřeh na Moravě



pozn. Uvedené zhodnocení přelomu v důsledku změny zákona č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti na stávající zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi je uvedeno v kapitole 4.

Graf 3.7 – Přehled vyplacených dávek v Kč za období 2004 - 2008



Zdroj: Městský úřad Zábřeh, oddělení dávek hmotné nouze, vlastní zpracování

## **4 ZHODNOCENÍ POMOCI POSKYTOVANÉ VE STAVU HMOTNÉ NOUZE**

Analytická část práce směřovala ke zhodnocení pomoci občanům města Zábřeh na Moravě v letech 2004 – 2008. V letech 2004 – 2006 se v souladu s právní úpravou poskytovala sociální péče v případě, že osobě nevznikl nárok na dávky, protože si sám jedinec nedokázal částku životního minima ovlivnit a vzhledem ke svému věku, zdravotnímu stavu či jiným důvodům, tak nemohl ovlivnit výši svého příjmu. Tento fakt se odráží i na výsledcích vyhodnocení jednotlivých roků 2004, 2005, 2006. Cílem práce bylo analyzovat počty vyplacených dávek jejich objem a výši v jednotlivých letech, přičemž byla provedena na vybraném příkladu obce Zábřeh na Moravě, k tomu byly stanoveny dvě dílčí hypotézy. Objem dávek vyplacených ve stavu hmotné nouze je nižší, než-li objem dávek vyplacených z titulu sociální potřeby a nezaměstnanosti je výrazně nižší v souladu se změnou zákona č. 111/2006 Sb. Jak je z níže uvedených výsledků patrné, výsledky spolu s ověřením hypotéz jsou jasné.

V roce 2004 bylo při počtu obyvatel 14 308 ve městě Zábřeh na Moravě celkem vyplaceno 12 429 (7,24%) dávek sociální péče, přičemž tyto dávky byly podmíněné sociální potřebností. Počet příjemců těchto dávek činil celkem 12 089 (7,04%). Za sledované období bylo celkem vyplaceno 38.967.707 Kč. Je však patrné, že míra pracovně neaktivních osob měla v tomto roce na počet vyplacených dávek vliv. Průměrná hodnota nezaměstnanosti za rok 2004 se pohybovala okolo 9,56%, což svědčí o faktu, že lidé si svým přičiněním nijak nepomáhali zvyšovat svou životní úroveň a spoléhali se na pomoc ze strany státu.

Rok 2005 zaznamenal zvýšené hodnoty počtu dávek oproti roku předchozímu, přičemž při počtu obyvatel 14 268 ve městě Zábřeh na Moravě bylo poskytnuto dávek sociální péče celkem 12 847 (7,50%). Zvýšené hodnoty oproti roku 2005 zaznamenaly i počty příjemců, kterých pro tento rok bylo sledováno celkem 12 497 (7,30%). Za sledované období roku bylo na dávkách sociální péče celkem vyplaceno méně než v roce předchozím a to 27.904.625 Kč. V tomto roce je zaznamenán zvýšený nárůst pracovně neaktivních osob, jejichž hodnota se pohybuje celkem na 12,4%, což je oproti předchozímu roku nárůst. Tento fakt hovoří o tom, že pracovní aktivita lidí nijak nepřispívala k potlačení závislosti občanů na vlastním přičinění o zvýšení životní úrovně, což lze vnímat jako negativní jev.

S rokem 2006 přicházelo ve městě Zábřeh na Moravě při počtu obyvatel 14.252 i snížení počtu poskytnutých dávek sociální péče, počtu příjemců těchto dávek a zároveň

i hodnota vyplacených dávek, přičemž míra nezaměstnanosti se oproti roku 2005 mírně snížila. Dávek sociální péče v tomto roce bylo vyplaceno celkem 11.275 (6,59%), což oproti předchozím dvou létům je nižší číslo, vykazující snížený počet dávek. Snížený počet příjemců poukazuje na fakt, že v souladu s nižší mírou nezaměstnanosti tento fakt úzce souvisí. Lidé si vlastním přičiněním snaží zvýšit svou dosavadní životní úroveň, což se odráží i na počtech příjemců, kterých pro tento rok bylo celkem zaznamenáno 10.940 (6,39%). Celkem bylo vyplaceno na dávkách sociální péče 24.610.335 Kč. Míra pracovně neaktivních lidí také mírně klesla a to na hodnotu 11,52%.

Jak je patrné z výše uvedených hodnot za sledovaná 3 léta, tak počty dávek, počty příjemců a výše vyplacených dávek má stagnující charakter s občasnými mírnými výkyvy.

S příchodem roku 2007 s účinností k 1.1.2007 vstoupil v platnost zákon č. 111/2006 Sb., který pojednává o pomoci v hmotné nouzi. Termín sociální pomoc v hmotné nouzi nahradil dosavadní termín sociální péče, který byl upravován zákonem č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti. S příchodem nového termínu byla upravena poskytovaná pomoc osobám, jež nedisponují dostatečnými finančními prostředky a zároveň tyto osoby jsou motivováni k tomu, aby byli sami schopni zajistit si prostředky, které dostatečně uspokojí jejich životní potřeby. V tomto smyslu je podporován každý jedinec, který je pracovně aktivní, než-li jedinec, který je pracovně neaktivní. S novým termínem je i nově definovaný pojem hmotná nouze, který přesně vysvětluje, koho lze považovat za osobu, jež potřebuje dávky tohoto typu a to: je to osoba, jež pomocí vlastních sil není schopna zajistit si základní životní potřeby.

Jak je patrné z výsledků, které jsou graficky znázorněny v analytické části, tak přehodnocení dávek ze systému sociální péče do zcela nového systému pomoci v hmotné nouzi došlo ve sledovaných letech 2007 a 2008 k výraznému snížení počtu poskytovaných dávek, počtům příjemců, hodnoty vyplacených dávek a výraznému snížení nezaměstnanosti.

V roce 2007 při novém přehodnocení vyplácení dávek sociální pomoci bylo ve městě Zábřeh na Moravě při počtu obyvatel 14.185 celkem poskytnuto dávek sociální pomoci 4 943 (2,93%). Snížené hodnoty zaznamenal i počet příjemců, který se oproti starému systému o 2/3 snížil na hodnotu 3 629 (2,14%). Za sledované období roku bylo na dávkách sociální pomoci osobám v hmotné nouzi vyplaceno celkem 8.991.170 Kč. Ve sledovaném období roku 2007 se snížila i nezaměstnanost na celkových 7,58%, přičemž na počátku roku byly hodnoty mírně zvýšené, kolem cca 10,50%. Nový systém posuzování sociální potřebnosti se odrazil na aktivitě lidí zapříčinit se o zvýšení vlastní životní úrovně, což lze vnímat jako přínos pro sociální sféru. V tomto roce výrazně ubylo pracovně neaktivních lidí, přičemž výsledky



prvního roku fungování nového systému mluví za vše. Na snížení počtu příjemců se však projevilo i zvýšení dávek státní sociální podpory od počátku roku 2007 (rodičovský příspěvek).

Sledované období roku 2008 přináší další významné výsledky, které jsou úzce spojeny s novelou zákona o sociální pomoci v hmotné nouzi občanům. V tomto období je z celkový počet 14.076 občanů ve městě Zábřeh na Moravě. Avšak ve srovnání s rokem předchozím, kdy vstoupila v platnost tato novela se opět výrazně snížil počet poskytnutých dávek, počet příjemců i počet pracovně neaktivních lidí. V období roku 2008 bylo celkem poskytnuto 3 909 (2,31%) dávek sociální pomoci, což vykazuje významný fakt. V tomto souladu byly i snížené hodnoty i u počtu příjemců těchto dávek a to celkem 3 208 (1,90%). Za sledované období roku 2008 je patrné, že na dávkách sociální pomoci bylo vyplaceno celkem 7.852.192 Kč. Srovnáme-li vyplacené dávky v roce 2004, kdy byla poskytována pomoc občanům pomocí dávek sociální péče o hodnotě 38.967.707 Kč, tak tyto dvě hodnoty mají pro fungování sociální sféry významný charakter. Kdy s nastolením novely zákona se výrazně ušetří na vyplácených dávkách. Míra nezaměstnanosti v roce 2008 se snížila oproti roku 2007 výrazně a to celkem na hodnotu 6,19%, z čehož je patrné, že aktivita lidí zajistit si určitou životní úroveň je pro ně na prvním místě. Současná úprava zákona o poskytovaných dávkách sociální pomoci výrazně nahrává lidem, kteří vyvíjejí pracovní aktivitu, oproti lidem, kteří se nikterak nesnaží zvýšit si svůj příjem vlastní prací. Podle §25 o pomoci v hmotné nouzi jsou znevýhodněni právě ti, kteří se vlastním přičiněním aktivně nezapojují do hledání zaměstnání a v tomto případě jim může být snížena částka živobytí o 20% částky rozdílu mezi jejich životním a existenčním minimem. V tomto případě, je-li osoba závislá na poskytování dávek sociální pomoci, je to pro ní dostatečně motivující proto, aby si plnila své povinnosti související se součinností s Úřadem práce daného kraje. Hodnota 6,19% míry nezaměstnanosti pro město Zábřeh na Moravě je přínosná.

Na základě analytické části a zhodnocení let 2004 – 2008 ve městě Zábřeh na Moravě je patrné, že stávající novela zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi je přínosná pro celý sociální systém.

Tehdejší zákon č. 482/1992 Sb. o sociální potřebnosti byl velice mírný k poživatelům dávek sociální péče a jejich laxní přístup jim byl tolerován, tato fakta se později odrážela na zvýšené míře nezaměstnanosti a vlastním přičiněním nebyli nuceni se zasloužit o zvýšení kvality svého života.

S výše zmíněnou novelou je přístup příjemců dávek daleko přísnější, přičemž jejich poživatelé jsou nuceni vyvíjet aktivitu v souladu se zkvalitněním jejich dosavadního života,

a v případě, že tomu tak není, je to patrné na výši jejich dávek, což je pro ně dostatečnou motivací, jak se zasloužit alespoň o to málo.

Vzhledem ke stanoveným hypotézám, je na místě zmínit, že se mi podařilo získat data, která vypovídají o objemu vyplácených dávek v letech 2004 – 2008

**Ověření hypotézy č. 1:** „objem dávek vyplácených ve stavu hmotné nouze je nižší, než-li objem dávek vyplácených z titulu sociální potřeby“. Ze sledovaných výsledků je jasné, že se v průběhu let, samozřejmě pomocí změny zákona, objem dávek celkově snižoval. Nový zákon je k příjemcům dávek daleko tvrdší a stanovil přísnější podmínky poživatelům dávek, kteří až v případě nouze mají šanci na to požádat o pomoc stát. *Hypotéza se potvrdila.*

**Ověření hypotézy č. 2:** „nezaměstnanost je výrazně nižší v souladu se změnou zákona č. 111/2006 Sb.“ Sledování výsledků přineslo tíženou odpověď, že kterých můžu usoudit, že nezaměstnanost v letech 2004 – 2008 se všeobecně snižovala a měla vliv na vyplácení objemu dávek. Výraznější snížení nezaměstnanosti spolu s objemem vyplácených dávek se objevilo v souladu s novým zákonem (v platnost 1.1.2007). Tento zákon zpřísnil pravidla pro vyplácení dávek a na nezaměstnanost to mělo veliký vliv. Lze usoudit, že občané města byli nuceni přijmout i ta pracovní místa, která by za normálních okolností nepřijali. *Hypotéza se potvrdila.*

Domnívám se, že systém sociální pomoci osobám v hmotné nouzi přistupuje k jedincům šetrně a podporuje ty, kteří mají snahu pomoci si sami ze situace, ve které se nacházejí.

## 5 ZÁVĚR

Práce byla zaměřena na problematiku vyplácených dávek. Novela zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci osobám v hmotné nouzi (v platnosti od 1.1.2007), všeobecně nastavila větší důraz na sociální práci s osobami, u kterých je patrný nedostatek finančních prostředků a zároveň podporuje osoby, které jsou schopny vlastními silami se přičinit o zlepšení svého životního standardu. Základním nástrojem jak motivovat osoby, které se nacházejí ve stavu hmotné nouze je zejména sestavený aktivizační plán, který funguje na principu pevně stanovených úkolů, které jsou osoby vlastními silami povinny plnit. V případech osob, kteří jsou zdravotně, věkově a jinak způsobilý jde o to, aby se zapojili do výdělečné činnosti a zvyšovali si tak svou pracovní aktivitu. V případě, že se jedná o osoby, které nejsou schopni vlastními silami přičinit se o zlepšení své životní úrovně (jedná se o osoby se zdravotním postižením, či v důsledku svého věku aj.), tak systém přihlíží k omezením, která jim výrazně stěžují zlepšit si svou životní úroveň. Systém pomoci, který je v současné době v platnosti, obsahuje motivační prvky. Za tyto prvky pomoci osobám v hmotné nouzi lze považovat příjmy ze závislé činnosti, podporu v nezaměstnanosti, podporu při rekvalifikaci a dávky nemocenského pojištění, zohledňování částky na živobytí v porovnání částky životního minima. Z celé úpravy zákona, která během posledních pěti let proběhla je patrné, že při srovnání tehdejšího zákona č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti a současného zákona č. zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, se nejedná o zvýšení či snížení životního minima, nýbrž o změnu v posuzování životní situace každého jedince.

Cílem práce bylo analyzovat počty vyplácených dávek jejich objem a výši v jednotlivých letech 2004 – 2008. Analýza byla provedena na vybraném příkladu obce Zábřeh na Moravě, k tomu jsem stanovila dvě dílčí hypotézy. Objem dávek vyplácených ve stavu hmotné nouze je nižší, než-li objem dávek vyplácených z titulu sociální potřebnosti a nezaměstnanost je výrazně nižší v souladu se změnou zákona č.111/2006 Sb. Z uvedených výsledků vyplývá, že hypotézy se ověřily a podařilo se mi naplnit stanovené cíle.

Práce se opírala o informace, které jsou uvedeny v současné literatuře a odborných časopisech, přičemž bylo využito i informací, které jsem získala z Městského úřadu města Zábřeh na Moravě (oddělení dávek hmotné nouze a finančního odboru). Práce byla rozdělena do několika částí, které se v rámci tématu zabývaly danou problematikou.

V první části práce je čtenář seznámen s cíli a postupy celé koncepce práce. V části druhé se pojednává o sociální politice a znacích systému pomoci v hmotné nouze. Jsou

uvedeny základní pojmy definice hmotné nouze, sociální potřeby a jejich znaky, dále struktura a nástroje sociální pomoci. Ze základního hlediska jsou charakterizovány sociální dávky, které jsou poskytovány ve stavu hmotné nouze a rozsah jejich příjemců. Třetí kapitola práce se opírá o analýzu sociální pomoci, která byla občanům v hmotné nouzi ve městě Zábřeh na Moravě poskytována v průběhu let 2004 – 2008, přičemž předmětem analýzy jsou objemy dávek, počty příjemců dávek, celkově vyplacené částky dávek a význam počtu pracovně neaktivních lidí. Zhodnocení analýzy sociální pomoci a výsledky průzkumu jsou následně zhodnoceny v kapitole čtvrté. Čtvrtá kapitola se věnuje zhodnocení výsledků, seřazeným postupně, podle posloupnosti. Tato kapitola vyhodnocuje každý rok zvlášť, aby bylo patrné, jak se měnily jednotlivé hodnoty v průběhu let. Na konec této kapitoly jsou uvedeny odpovědi na předem stanovené hypotézy. Podstatou hypotéz bylo zjistit, k jakým změnám došlo v oblasti dávek po příchodu novely zákona č. 111/2006Sb., o pomoci v hmotné nouzi (od 1.1.2007) a zjistit podstatu této změny a jejího vlivu na hodnoty nezaměstnaných občanů. Je za potřebí uvést, že práce analyzovala aktivaci příjemců dávek sociální pomoci po nové úpravě zákona a z této analýzy je patrné, jak se systém vyplácení dávek ve vztahu k nezaměstnanosti projevil. Lze konstatovat, že se obě hypotézy potvrdily.

Je zřejmé, že příchod nové právní úpravy se v průběhu dvou let od doby, kdy vstoupila v platnost osvědčila. Výrazně se tímto krokem snížila nezaměstnanost a v tomto ohledu klesly i hodnoty vyplacených dávek a počty příjemců dávek v hmotné nouzi. Výrazně těmito hodnotám pomohly motivační faktory, které celý systém pomoci v hmotné nouzi aktivizovaly. Zároveň je nutné dodat, že osoby jsou nuceny k aktivizaci vlastních výkonů, aby dosáhli vlastními silami zajištění svého životního standardu.

## Seznam použité literatury:

### A, Knihy

- BŘESKÁ,N.,VRÁNOVÁ,L. Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro zdravotně postižené osoby k 1.7.2008.Olomouc:ANAG,2008.416s.ISBN978-80-7263-478-1.
- KREBS,V A KOL.Sociální politika. Praha:ASPI, a.s., 2007.504s.ISBN 978-80-7357-276-1
- TRÖSTER,P. A KOL. Právo sociálního zabezpečení. Praha:C.H.BECK,2008.406s. ISBN 978-80-7400-032-4.

### B, Internetové zdroje

- MPSV: Dávky hmotné nouze. [on-line] Dostupné na<[www.mpsv.cz/cs/5](http://www.mpsv.cz/cs/5)>.
- MPSV: Statistiky nezaměstnanosti z územního hlediska. [on-line] Dostupné na <<http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/uzem/?>>
- MPSV: Životní a existenční minimum. [on-line] Dostupné na <[http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/zivotni\\_min](http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/zivotni_min)>
- Město Zábřeh. [on-line] Dostupné na<<http://mesto.zabreh.cz/index.php?ID=690>>
- Demografická ročenka měst k 31.12. [on-line] Dostupné na< <http://www.czso.cz> [http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CE00406C83/\\$File/401808562.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CE00406C83/$File/401808562.pdf)>
- Změny v oblasti sociálních dávek. [on-line] Dostupné na <<http://archiv.noviny.mpsv.cz/clanek.php?id=1051>>
- Hmotná nouze. [on-line] Dostupné na<<http://www.finance.cz/socialni-podpora/informace/pomoc-hmotna-nouze/hmotna-nouze/>>

### C, Legislativa

- Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu
- Zákon č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi
- Vyhláška č. 504/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi

### D, Ostatní

- FACHINELLI,H. Sociální politika a sociální zabezpečení,
- Interní údaje Městského úřadu Zábřeh, finančního odboru a oddělení dávek hmotné nouze



